

VITTNESSTÖD

Förslag till en långsiktigt hållbar organisation
för och finansiering av verksamheten

ISBN 978-91-979206-8-1

Omslagsbild Patrik Svedberg

Producerad av Domstolsverket

Tryckt ARK-tryckaren AB, Jönköping, november 2015

VITTNESSTÖD

**Förslag till en långsiktigt hållbar organisation
för och finansiering av verksamheten**

Innehåll

1.	Sammanfattning.....	4
2.	Regeringsuppdraget	6
3.	Utgångspunkter och arbetets bedrivande	7
3.1	Vittnesstödsverksamheten och rättsprocessen	7
3.2	Utgångspunkter	7
3.3	Arbetets bedrivande	8
4.	En nulägesbeskrivning av vittnesstödsverksamheten	10
4.1	Brottsofferjourerna och andra ideella föreningar	10
4.2	Nationella riktlinjer för vittnesstödsverksamheten	11
4.3	Brottsoffermyndigheten	11
4.4	Domstolsverket och domstolarna	13
4.5	Brottsofferjouren Sverige	13
5.	Nuvarande finansiering av vittnesstödsverksamheten.....	15
6.	Tidigare rapporter och utredningar	18
7.	Studier av hur vittnesstödsverksamheten är organiserad i några jämförbara länder.....	22
7.1	Witness Service i London - Inner London Crown Court.....	22
7.2	Weisser Ring.....	23
7.3	Slachtofferhulp	23
7.4	Slutsatser	24
8.	Slutsatser och förslag	25
8.1	Inledning	25
8.2	En långsiktig finansiering av vittnesstödsverksamheten	26
8.3	Domstolsverkets och domstolarnas ansvar	29
8.4	Brottsoffermyndighetens ansvar	31
8.5	Samarbetet mellan domstolar och de ideella föreningarna.....	32
8.6	Utbildning och stöd.....	34
8.7	Översyn av befintligt informationsmaterial.....	37
8.8	Rekrytering	38
8.9	Informationsinsats om vittnesstödsverksamheten.....	40
9.	Ekonomiska konsekvenser av förslagen	42
10.	Bilagor	45

1. Sammanfattning

Syftet med denna rapport är att presentera förslag till en långsiktigt hållbar organisation för och finansiering av vittnesstödsverksamheten i enlighet med det uppdrag Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket fick av regeringen i juni 2014.

Inledningsvis redovisar vi ett antal utgångspunkter för vårt arbete och belyser vittnesstödsverksamheten i ett större perspektiv. Därefter redogör vi för hur vittnesstödsverksamheten är organiserad och finansierad i dag samt vad som framkommit i tidigare rapporter och utredningar om vittnesstödsverksamheten.

Eftersom vi har haft i uppdrag att föreslå en långsiktigt hållbar organisation har vi undersökt möjligheterna till en förändrad organisation av vittnesstödsverksamheten. Vi har dock funnit att rådande ordning för hur vittnesstödsverksamheten bedrivs är den mest ändamålsenliga och därför bör bestå.

Vi har även haft i uppdrag att studera hur vittnesstödsverksamheten är organiserad i andra länder. Studierna och våra överväganden i dessa delar redovisas i avsnitt 7 *Studier av hur vittnesstödsverksamheten är organiserad i några jämförbara länder*.

Vi har identifierat ett antal områden där det finns behov av åtgärder för att stärka långsiktigheten och hållbarheten i vittnesstödsverksamheten. Dessa områden redogör vi närmare för i avsnitt 8 *Slutsatser och förslag*.

Gemensamt för de förslag som vi presenterar är att de syftar till att uppnå en ökad likvärdighet i det stöd som enskilda erbjuds, en tydligare och effektivare roll- och ansvarsfördelning mellan statliga myndigheter och ideella organisationer samt en ökad stabilitet beträffande samordning och utbildning av nya vittnesstöd.

Vårt huvudförslag är att vittnesstödsverksamheten till största delen ska finansieras på ett annat sätt än i dag. Vi har bedömt att samordningen av verksamheten bör finansieras av allmänna medel. En sådan finansiering medför enligt vår mening att kraven på vilka föreningar som kan beviljas bidrag för samordning bör skärpas och att Brottsoffermyndigheten bör ges bättre möjlighet att följa upp verksamheten. Endast ansökningar från föreningar som uppfyller grundläggande krav för att bedriva vittnesstödsverksamhet bör beviljas bidrag.

Ett annat område vi har utrett är statliga myndigheters ansvar, hur detta ansvar kan förtydligas och i vilka fall ansvaret bör utökas. Våra förslag i dessa delar kan sammanfattas enligt följande.

- Domstolsverket och domstolarna ska ta ett större ansvar för att utveckla och sprida den centrala informationen om bl.a. möjligheterna att få tillgång till vittnesstöd. Vidare bör Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket gemensamt se över och kvalitetssäkra befintligt informationsmaterial som rör vittnesstödsverksamheten.
- Domstolarna ska överväga att införa rutiner som innebär att målsägande och vittnen uppmanas att anmäla sig i receptionen vid sin ankomst till domstolen och att det då ska finnas personal tillgänglig som har möjlighet att informera om rättsprocessen samt vilka trygghetsskapande åtgärder som domstolen och vittnesstöd kan erbjuda.
- Domstolsverket ska stötta domstolarna i deras arbete med att på ett ändamålsenligt sätt förmedla den information om inställda förhandlingar m.m. till vittnesstöden som behövs för att vittnesstöden ska kunna utföra sitt arbete på ett bra sätt.
- Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket ska aktivt verka för att samarbetet mellan domstolarna och vittnesstödsverksamheterna utvecklas.
- Brottsoffermyndigheten ska även fortsättningsvis vara ansvarig för att kvalitetssäkra vittnesstödsverksamheten och verka för att den är likvärdig i hela landet. Myndighetens kvalitetsarbete bör utvecklas och intensifieras.
- Brottsoffermyndigheten bör få i uppdrag av regeringen att ta fram en webbaserad grundutbildning för nya vittnesstöd. Arbetet bör bedrivas i samråd med Domstolsverket och Brottsofferjouren Sverige.
- Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket ska bidra i arbetet med att bredda mångfalden bland vittnesstöden i fråga om ålder, kön och bakgrund. Myndigheterna ska vidare främja förutsättningarna för att antalet aktiva vittnesstöd även framöver ska motsvara behoven.
- Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket, i samråd med Brottsofferjouren Sverige, ska vidta informationsinsatser om vittnesstödsverksamheten. Syftet ska vara att effektivare sprida information om möjligheterna att verka som vittnesstöd samt att öka allmänhetens medvetenhet om det stöd som finns att tillgå i samband med en domstolsförhandling.

I rapportens avslutande avsnitt redovisar vi de ekonomiska konsekvenser som vi bedömer att våra förslag kommer att medföra.

2. Regeringsuppdraget

Den 5 juni 2014 fick Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket i uppdrag av regeringen att lämna förslag till en långsiktigt hållbar organisation för och finansiering av vittnesstödsverksamheten, se bilaga 1.

Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket ska redovisa uppdraget senast den 30 november 2015.

I regeringsuppdraget identifieras ett antal problemställningar. Dessa problemställningar kan sammanfattas enligt följande.

- Finansieringen av vittnesstödsverksamheten genom Brottsofferfonden är osäker. Brottsofferfondens intäkter har minskat under de senaste åren samtidigt som kostnaderna för samordning av vittnesstödsverksamheten har ökat.
- Vittnesstödsverksamheternas förutsättningar för rekrytering behöver stärkas och rekryteringsunderlaget behöver breddas. Det är även önskvärt med en ökad mångfald avseende ålder, kön och bakgrund bland vittnesstöden.
- Information om möjligheterna att verka som vittnesstöd behöver spridas på ett effektivare sätt.
- Vittnesstödsverksamheten ska bedrivas på ett likvärdigt sätt i hela landet, för att målsägande och vittnen ska kunna erbjudas det stöd som de behöver.

Regeringsuppdraget redovisas i denna rapport. Rapporten är skriven i vi-form. Med vi avses Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket.

3. Utgångspunkter och arbetets bedrivande

3.1 Vittnesstödsverksamheten och rättsprocessen

Regeringsuppdraget tar sikte på hur vittnesstödsverksamheten kan organiseras och finansieras för att garantera en långsiktig hållbarhet. Detta är enligt vår mening en del av en större fråga, nämligen hur samhället bäst kan ta sitt ansvar för att personer som har utsatts för eller bevittnat brott ska erbjudas stöd och hjälp.

Behov av stöd och hjälp aktualiseras inte sällan redan vid de första kontakterna med rättsväsendet, t.ex. i samband med att en polisanmälan görs. Det är därför viktigt att personer som har utsatts för brott eller bevittnat brott kan erbjudas stöd och hjälp redan i detta initiala skede. Det är även viktigt att det finns tillgång till stöd och hjälp under hela rättsprocessen eftersom dessa behov inte sällan kvarstår genom hela rättskedjan.

Ett adekvat stöd bidrar till att dels stärka allmänhetens förtroende för rättsväsendet, dels öka domstolarnas möjligheter att kunna genomföra rättegångar. Det lindrar vidare konsekvenserna av att ha utsatts för eller bevittnat brott. Därtill bidrar det till att brottsoffer och vittnen känner sig trygga i sina kontakter med rättsväsendet. Trygga förhörspersoner ökar i sin tur förutsättningarna för att effektivt utreda och beivra brott.

För att uppnå dessa positiva effekter måste samhället, i varje steg av en rättsprocess, kunna erbjuda olika former av stöd och hjälp till personer som har utsatts för eller bevittnat brott. Ett exempel på sådant stöd och hjälp är vittnesstöd som blir aktuellt först i samband med domstolsförfarandet, dvs. inför och efter en domstolsförhandling.

3.2 Utgångspunkter

Personer som kommer till en domstol inför en förhandling har olika stödbehov. Dels kan behovet av stöd variera från person till person, dels kan behoven avse olika former av stöd. De olika formerna av stöd kan något förenklat delas upp i ett behov av information och ett behov av medmänskligt stöd.

I ett flertal undersökningar har det framkommit att målsägande och vittnen efterfrågar ytterligare och tydligare information. För att målsägande och vittnen ska känna sig trygga och säkra under domstolsbesök är tillgång till information före, under och efter för-

handlingen av stor betydelse.¹ Det kan dels avse praktisk information om exempelvis domstolens lokaler, hur rättegångssalen ser ut m.m. Det kan också avse mer teoretisk information, exempelvis information om hur en rättegång går till och vad aktörerna i rättsväsendet har för olika roller och ansvar. Utgångspunkten bör enligt vår mening vara att informationen ska vara tillgänglig, objektiv, kvalitetssäkrad, relevant och likvärdig.

Det medmänskliga stödet kräver empati, personlig kontakt och personligt engagemang. Stödet behöver ofta vara anpassat efter individuella behov och kräver flexibilitet hos den som erbjuder det. Kontakterna med myndigheter är ofta många och påfrestande under en rättsprocess. Det är därför betydelsefullt att uppdraget att ge medmänskligt stöd vilar på ett personligt engagemang och ett genuint intresse av att ge stöd och hjälp.

Domstolarna kan enligt vår mening endast erbjuda enskilda förhörspersoner stöd i form av allmän praktisk och teoretisk information. Vittnesstöd har, som verksamheten är uppbyggd i dag, möjligheter att möta även behovet av andra typer av stöd. Vi har bl.a. av dessa skäl ansett det viktigt att undersöka om och i vilken mån det behövs en tydligare roll- och ansvarsfördelning mellan statliga myndigheter och ideella krafter.

Utgångspunkterna i vårt arbete har varit en strävan efter att uppnå en ökad likvärdighet i det stöd som enskilda erbjuds, att utreda behovet av en tydligare och effektivare roll- och ansvarsfördelning mellan statliga myndigheter och ideella organisationer samt att identifiera åtgärder som kan skapa en ökad långsiktighet och stabilitet i samordning och utbildning av nya vittnesstöd. Vi har i vårt arbete även haft som utgångspunkt att skapa en tydligare systematik kring förutsättningarna för vittnesstödsverksamheten, dels på de områden där det finns behov av utveckling, dels för att befästa faktorer som främjar verksamheten. Dessa bakomliggande överväganden har genomsyrat vårt arbete med uppdraget.

3.3 Arbetets bedrivande

Uppdraget inleddes med arbetsmöten mellan Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket där vi drog upp riktlinjer för det fortsatta arbetet. Därefter tillsattes en referensgrupp för samråd om hur vittnesstödsverksamheten skulle kunna utvecklas och finansieras i framtiden. Gruppen fick också komma med synpunkter på framtagna förslag inför redovisningen till regeringen. Inledningsvis bestod gruppen av advokaten Lena Feuk från Sveriges advokat-

¹ Se bl.a. Domstolsverkets rapport *Säkerheten i domstol för målsägande och vittnen* 2014:1, s. 69-71 och Brottsförebyggande rådets rapport *Bemötande i domstol*, 2013:11, s. 8.

samfund, ordföranden Sven-Erik Alhem samt vittnesstödsansvarige och verksamhetsutvecklaren Fredrik Mellqvist från Brottsofferjouren Sverige, projektledaren Heidi Sandberg från Forum – idéburna organisationer med social inriktning, chefsjuristen Johan Sörensson från Statskontoret, projektledaren Johan Dahlén från Volontärbyrån och chefsåklagaren Katarina Eriksson från Åklagarmyndigheten. Efter det första mötet utökades referensgruppen med generalsekreteraren Eva Larsson från Brottsofferjouren Sverige, rådmannen och verksamhetsutvecklaren Anette Arveståhl vid Göteborgs tingsrätt samt vittnesstödssamordnaren Malin Bengtsson, verksam vid Stockholms tingsrätt.

Särskilda möten med samordnare för vittnesstödsverksamheten och domstolschefer har också anordnats. Dessa möten syftade till att fånga upp synpunkter på hur vittnesstödsverksamheten fungerar i dag och vilka utvecklingsmöjligheter som finns.

Brottsoffermyndigheten genomför årligen en kartläggning av vittnesstödsverksamheten i Sverige. Den riktas både till de samordnare som ägnar sig åt det praktiska arbetet samt till landets alla tingsrätter och hovrätter. I de enkäter som skickades ut i kartläggningen för år 2014 fanns möjlighet för samordnare och domstolar att ge sin syn på hur vittnesstödsverksamheten kan utvecklas. Så gott som samtliga enkäter som skickades ut blev besvarade.

Inom ramen för uppdraget har även kontakt tagits med samtliga föreningar som bedriver vittnesstödsverksamhet. Styrelserna för föreningarna har beretts möjlighet att svara på en enkät om hur de upplever att vittnesstödsverksamheten fungerar i dag samt vilka idéer och tankar som finns inför framtiden. Svarsfrekvensen uppgick till cirka 80 procent.

Varje år anordnar Brottsoffermyndigheten ett utbildningsinternat för landets vittnesstödssamordnare. Utbildningen syftar till att erbjuda kompetensutveckling inom en rad olika teman samt att skapa en kontaktyta för samordnarna att diskutera verksamhetsnära frågor sinsemellan. Under de två utbildningsinternat som har arrangerats under uppdragets gång har vittnesstödsverksamhetens organisation samt rekryteringsfrågor diskuterats. Synpunkterna har dokumenterats och sammanställts av företrädare från Brottsoffermyndigheten.

Enligt regeringens uppdrag ska även vittnesstödsverksamheter i andra länder studeras. Vi har besökt och studerat tre sådana verksamheter: Victim Support London (England), Weisser Ring (Tyskland) och Slachtofferhulp (Nederländerna).

4. En nulägesbeskrivning av vittnesstödsverksamheten

Brottsoffermyndigheten har tillsammans med Domstolsverket regeringens uppdrag att gemensamt verka för att vittnesstödsverksamhet bedrivs vid samtliga tingsrätter och hovrätter. Arbetet genomförs i samarbete med Brottsofferjouren Sverige och de ideella verksamheter som bedriver vittnesstödsverksamhet.

4.1 Brottsofferjourerna och andra ideella föreningar

Den första vittnesstödsverksamheten i Sverige startades i Växjö år 1995 av en lokal brottsofferjour. Vittnesstödsverksamhet bedrivs numera vid alla tingsrätter och hovrätter i Sverige. Den praktiska verksamheten administreras i huvudsak även i dag av lokala brottsofferjourer. Vid tre tingsrätter bedriver däremot andra organisationer verksamheten. I Uppsala ansvarar en särskilt bildad vittnesstödsförening och i Norrtälje bedrivs den av Rotary. I Malmö saknas en ansvarig ideell förening och därför ansvarar Brottsoffermyndigheten för samordningen där.

Sammantaget bedrivs vittnesstödsverksamhet av 48 verksamheter (inklusive Brottsoffermyndighetens verksamhet i Malmö). Antalet organisationer som bedriver vittnesstödsverksamhet har minskat de senaste åren. Det beror på den sammanslagning av tingsrätter som genomfördes för några år sedan. Utvecklingen går också mot att brottsofferjourer i större städer tar ansvar för verksamheten vid flera tingsrätter. Antalet aktiva vittnesstöd är nästan 700 stycken. Av dem är 79 procent kvinnor. Nära 70 procent av de ideellt aktiva är över 65 år och cirka 18 procent är i åldrarna 18–29 år.

Vittnesstödens uppgifter

Vittnesstöden har till uppgift att hjälpa, informera samt stödja vittnen och målsägande. Dessutom har vittnesstöden till uppgift att vara sällskap inför rättegången och att inge lugn. Vittnesstöden har genomgått en grundutbildning i frågor angående bl.a. bemötande och rättsprocessen samt har bedömts som lämpliga för uppdraget. De har avlagt ett moraliskt bindande tysthetslöfte och identifieras genom en namnskylt eller ett klädesplagg med texten ”Vittnesstöd”. Vittnesstöden får inte diskutera eller ta ställning i det aktuella målet eller föra någons talan. Deras uppdrag begränsar sig till strax innan förhandlingstillfället och kort därefter. Under år 2014 stöttades drygt 45 000 vittnen och målsägande samt anhöriga till dessa.

Stödperson

Förutom att ta hand om vittnesstödsverksamheten arbetar de lokala brottsofferjourerna även med att stödja brottsoffer och deras anhö-

riga. Det arbetet utförs av ideella s.k. stödpersoner. Stödpersonerna ger medmänskligt stöd och vägledning vid polisanmälan, förundersökning och huvudförhandling. De erbjuder också samtalsstöd och kan hjälpa till med myndighetskontakter. Stödpersonens uppgifter skiljer sig således från de uppgifter som utförs av vittnesstöden.

Samordning av vittnesstödsverksamheten

En vittnesstödsverksamhet leds av en samordnare vars uppgifter främst består i att ta emot eller hämta information om förhandlingar från domstolen, fördela uppdragen mellan vittnesstöden och att ha kontakt med domstolen i frågor som rör verksamheten. Andra viktiga uppgifter för samordnaren är att rekrytera och genomföra utbildningsinsatser samt att planera vittnesstödsträffar. Majoriteten av de lokala brottsofferjourerna har vanligtvis gemensamma utbildningar av både blivande vittnesstöd och stödpersoner. Delar av utbildningen ser dock olika ut eftersom uppdragen som vittnesstöd och stödperson skiljer sig åt. Samordnaren kan vara avlönad eller arbeta ideellt.

4.2 Nationella riktlinjer för vittnesstödsverksamheten

De ideella föreningar som bedriver vittnesstödsverksamhet har skilda förutsättningar och olika sätt att arbeta. För att stödet ska vara likvärdigt i hela landet har Brottsoffermyndigheten, i samarbete med Domstolsverket och Brottsofferjouren Sverige, tagit fram nationella riktlinjer för vittnesstödsverksamheten. Riktlinjerna är inte bindande men ska ses som ett stöd för dem som direkt arbetar med verksamheten, t.ex. enskilda vittnesstöd, samordnare och domstolar. De innehåller grundläggande krav för att bedriva vittnesstödsverksamhet, beskrivning av vittnesstödens roll och uppgifter, samordnarens roll samt hur rekrytering av vittnesstöd bör gå till. Riktlinjerna ger även vägledning i frågor om utbildning, samarbetet med domstolarna och hur verksamheten bör följas upp. För att ytterligare stärka samarbetet mellan domstolarna och de ideella organisationerna har det ansetts lämpligt att respektive domstol och vittnesstödsorganisation tillsammans upprättar lokala riktlinjer för hur vittnesstödsverksamheten ska fungera. För att underlätta det arbetet har det utarbetats en förebild för hur överenskommelser om lokala riktlinjer för vittnesstödsverksamheten kan utformas.

4.3 Brottsoffermyndigheten

Brottsoffermyndigheten har det övergripande ansvaret för vittnesstödsverksamheten och ska bl.a. verka för att informera om samt kvalitetssäkra verksamheten. Genom Brottsofferfonden, som administreras av myndigheten, finansieras en betydande del av vittnesstödsverksamheten. Myndigheten har en anställd kontaktperson för

vittnesstödsverksamheten som arbetar med bl.a. utbildning, information och kvalitetsarbete. Vidare har myndigheten en anställd vittnesstödssamordnare i Malmö eftersom det inte finns någon ideell förening där som kan ansvara för verksamheten.

4.3.1 Utbildning

När vittnesstödsverksamheten etablerades i början av 2000-talet bistod Brottsoffermyndigheten de ideella organisationerna med stor praktisk hjälp beträffande rekrytering och grundutbildning av nya vittnesstöd. Sedan 2008 års utvärdering genomfördes har de lokala vittnesstödsverksamheterna i allt högre grad själva anordnat grundutbildningar för nya vittnesstöd och vidareutbildning för redan aktiva vittnesstöd. De lokala verksamheterna tar även själva hand om sina rekryteringar. Brottsofferfonden finansierar flera av de grund- och vidareutbildningar som verksamheterna anordnar. Brottsoffermyndighetens personal föreläser ofta om brottsofferrelaterade frågor såsom viktologi, bemötande och rätten till ersättning vid brott vid de utbildningstillfällen som verksamheterna anordnar.

Vidare arrangerar Brottsoffermyndigheten varje år ett utbildningsinternat för landets vittnesstödssamordnare. Utbildningen syftar till att ge fortbildning för både nya och erfarna samordnare samt att vara ett forum för erfarenhetsutbyte.

4.3.2 Information

För att informera vittnesstödssamordnarna om exempelvis utbildningstillfällen, utbildningsmaterial och kartläggningar har Brottsoffermyndigheten tagit fram en särskild webbplats som endast samordnarna har tillgång till. I övrigt sprids information om vittnesstödsverksamheten inom ramen för Brottsoffermyndighetens utåtriktade arbete. Det sker bl.a. genom myndighetens webbplats och föreläsningar som myndighetens personal har för exempelvis företrädare för övriga rättsväsendet, socialtjänsten, ideella organisationer, skolan samt hälso- och sjukvården. Information om verksamheten finns även i myndighetens informationsmaterial och i särskilda broschyrer.

4.3.3 Kvalitetsarbete

Årligen genomför Brottsoffermyndigheten en kartläggning av vittnesstödsverksamheten. Uppgifter hämtas in genom enkäter som skickas ut till verksamhetens samordnare och till domstolschefer vid landets tingsrätter och hovrätter. Kartläggningen visar statistiska uppgifter bl.a. kring hur många aktiva vittnesstöd som finns vid varje domstol men även hur verksamheten fungerar.

4.4 Domstolsverket och domstolarna

Domstolsverket ska verka för att det finns praktiska förutsättningar för att bedriva vittnesstödsverksamhet på landets tingsrätter och hovrätter, genom att arbeta med frågor som rör bl.a. vittnesstödsrum, utbildning och utveckling av domstolarnas verksamhetsstöd. Domstolsverket samverkar också i stor utsträckning med Brottsoffermyndigheten och för en dialog med Brottsofferjouren Sverige.

4.4.1 Domstolarna

I dag finns det 48 tingsrätter och sex hovrätter i Sverige. Domstolarna är självständiga myndigheter gentemot Domstolsverket. Tingsrätternas och hovrätternas uppgift är att förmedla relevant information till vittnesstödsverksamheten om kommande förhandlingar, i största möjliga utsträckning tillhandahålla särskilda rum för målsägande, vittnen och vittnesstöd samt i eller i samband med kallelser till förhandling informera om möjligheten till vittnesstöd. Domstolarna arbetar kontinuerligt med dessa uppgifter.

4.4.2 Kontaktperson

Domstolsverket har en utsedd kontaktperson som arbetar nationellt med frågor som rör de praktiska förutsättningarna för att bedriva vittnesstödsverksamhet. Kontaktpersonen deltar regelbundet vid utbildning av bl.a. vittnesstödssamordnare. Även flertalet domstolar har utsedda kontaktpersoner för vittnesstödssamordnarna.

4.4.3 Vittnesstödsrum

Domstolsverket arbetar för att det ska finnas vittnesstödsrum på alla domstolar där så är möjligt. När nya domstolslokaler byggs planeras alltid utrymmen för vittnesstödsverksamheten. Avsikten är att rummen ska ha en så ändamålsenlig placering som möjligt.

4.5 Brottsofferjouren Sverige

De organisationer som utför det praktiska arbetet med vittnesstödsverksamheten är i de flesta fall lokala brottsofferjourer som är medlemmar i riksorganisationen Brottsofferjouren Sverige. En viktig uppgift för riksorganisationen är att stödja och underlätta de lokala jourernas verksamhet. Dessutom bistår Brottsofferjouren Sverige med informationsmaterial till sina föreningar.

4.5.1 Utbildning

Brottsofferjouren Sverige har tagit fram studiematerial som kan användas av lokala brottsofferjourer vid utbildning av nya vittnesstöd. Tillsammans med Brottsoffermyndigheten och Domstolsver-

ket har en diskussion inletts beträffande framtagande av ett webbaserat utbildningsmaterial för nya vittnesstöd. Dessutom utbildar Brottsofferjouren Sverige samordnare och styrelseledamöter inom de lokala jourerna.

4.5.2 Organisationsutveckling

Efter ett stämmobeslut år 2013 arbetar Brottsofferjouren Sverige med organisationsutveckling. Syftet med arbetet är att säkerställa att brottsoffer, vittnen och anhöriga får likvärdigt stöd oavsett var de befinner sig i landet. Dessutom ska det säkerställas att organisationens sårbarhet minskar och att den inte vilar på eldsjälares engagemang. Arbetet omfattar ett antal åtgärder som de lokala brottsofferjourerna ska uppfylla innan förbundsstämman år 2017. Åtgärderna innefattar bl.a. att alla brottsofferjourer ska få tillgång till en anställd samordnare. Brottsofferjouren Sverige stödjer de lokala jourerna i detta arbete genom att tillsammans med dem hitta lösningar utifrån deras egna förutsättningar eller genom samarbete med närliggande jourer.

5. Nuvarande finansiering av vittnesstödsverksamheten

Allmänt om Brottsofferfonden

Brottsofferfonden etablerades år 1994 med syfte att ge ekonomiskt stöd till flera former av brottsofferinriktad verksamhet. Medel kan beviljas till olika typer av projekt, från enklare informationssatsningar till omfattande forskningsprojekt. Målsättningen är att förbättra situationen för brottsoffer genom ökad kunskap och förståelse. Lokala brottsofferjourer och vittnesstödsverksamheter kan söka medel i form av verksamhetsstöd. Årligen fördelas ca 30 miljoner kr ur fonden. Fonden administreras av Brottsoffermyndigheten. Det är dock Rådet för Brottsofferfonden som fattar beslut om fördelning av medlen. Rådet består av Brottsoffermyndighetens generaldirektör och sju andra ledamöter som utses av regeringen.

Brottsofferfonden finansieras huvudsakligen av lagöverträdare. Alla som dömts eller mottagit ett strafföreläggande för ett brott som kan leda till fängelse måste betala en särskild avgift till Brottsofferfonden. Från och med den 1 februari 2015 är avgiften 800 kr.² De som avtjänar sitt straff i form av intensivövervakning med fotboja betalar från och med samma datum en avgift på 80 kr per dag, upp till 9 600 kr under verkställighetsperioden.³ Därutöver är fonden öppen för gåvor. Forskare samt ideella, offentliga och privata verksamheter kan söka bidrag.

Brottsofferfonden kan endast bevilja medel för ett år i taget. Det beror på fondens konstruktion som innebär att dömda gärningspersoner betalar en avgift, vilket medför att det på förhand inte går att förutse hur höga intäkter fonden har varje år.

De ideella verksamheter som söker medel från Brottsofferfonden består vanligtvis av brottsofferjourer, kvinnojourer och andra föreningar som arbetar för att förbättra situationen för brottsoffer i Sverige. Fonden ska även stödja forskningsprojekt som syftar till att förbättra situationen för dem som har utsatts för brott eller ökar kunskapen om brottsofferfrågor. Fonden är en av de största och viktigaste finansiärerna i dag i Sverige vad gäller viktimologisk forskning. Sedan Brottsofferfonden inrättades och fram till och med år 2014 har fonden delat ut 176,5 miljoner kr till 173 stycken forskningsprojekt.

² Den särskilda avgiften var 500 kr före den 1 februari 2015 och 300 kr före den 1 juli 1999.

³ Avgiften för straff med elektronisk fotboja var 50 kr per dag upp till 6 000 kr under verkställighetsperioden före den 1 februari 2015 och upp till 3 000 kr under verkställighetsperioden före den 1 april 2005.

Det råder en stor konkurrens om fondens medel. Under år 2014 inkom 578 ansökningar med ett sammanlagt sökt belopp om 115,5 miljoner kr. Samma år kunde 27,1 miljoner kr fördelas ur Brottsofferfonden.

Brottsofferfondens bidrag till vittnesstödsverksamheterna

Brottsofferfonden bidrar till en stor del av finansieringen av vittnesstödsverksamheten i dag. Fonden lämnar bidrag till samordningen av verksamheten vilket innefattar lönekostnader för en anställd person. Bidragets storlek bestäms utifrån verksamhetens omfattning. Till hjälp för detta används ett underlag som visar antalet brottmål som de aktuella domstolarna handlägger varje år. Fonden finansierar som lägst en 25-procentig tjänst och som högst en tjänst på heltid. Mindre verksamheter som inte når upp till det antal brottmål som krävs för en 25-procentig tjänst kan inte beviljas medel för anställning av personal.

Brottsofferfonden kan också ge ett särskilt vittnesstödsbidrag som ska komma de ideellt aktiva till del. Bidraget ska användas som ersättning för de aktivas utlägg för resor och parkering. Det kan också användas för aktiviteter som stärker vittnesstödsgruppen, såsom studiebesök. Även vittnesstödsbidraget bestäms utifrån verksamhetens storlek. Därutöver kan fonden finansiera grund- och vidareutbildning av vittnesstöden samt framställning av informations- och utbildningsmaterial. Ansökan om vittnesstödsbidrag kan göras en gång per år och de övriga bidragen två gånger per år. Beviljade bidrag ska redovisas till Brottsoffermyndigheten.

Utvecklingen under de senaste åren har inneburit att en allt större del av Brottsofferfondens intäkter kommit att fördelas till vittnesstödsverksamheten. Av det totala fördelade beloppet under år 2009 var vittnesstödsverksamheternas andel 12 procent. Under år 2014 uppgick andelen till verksamheterna till 21 procent. Andelarna motsvarade 22 procent av det totala beloppet som fördelades till alla ideella verksamheter under år 2009 och 30 procent under år 2014. I denna sammanställning ingår enbart kostnader för samordning och vittnesstödsbidrag. Kostnaderna för informations- och utbildningsinsatser är inte medräknade.⁴ Under samma tidsperiod minskade Brottsofferfondens bidragsfördelning från 39,9 miljoner kr år 2009 till 27,1 miljoner kr år 2014. Det kan även tilläggas att andelen beviljade medel till forskningsprojekt sjönk från 39 procent år 2009 till 30 procent år 2014. I sammanhanget kan också nämnas att Brottsoffer-

⁴ Det är svårt att sammanställa den totala kostnaden för vittnesstödsverksamhetens utbildnings- och informationskostnader. Ofta kan t.ex. en utbildningsinsats vända sig till alla ideellt aktiva inom en verksamhet.

jouren Sverige vid de senaste ansökningsomgångarna har tilldelats 7 miljoner kr årligen i verksamhetsstöd.

Anställda inom vittnesstödsverksamheterna

I 2014 års kartläggning av vittnesstödsverksamheten har de ideella föreningarna uppgett att cirka 60 procent av samordnarna är anställda eller har någon form av arvodering. Resten av samordnarna arbetar ideellt. Detta kan jämföras med den kartläggning som genomfördes inför 2008 års utvärdering.⁵ Den visade att ungefär 40 procent av samordnarna var avlönade. Det kan alltså konstateras att antalet anställda samordnare ökat betydligt. Under år 2014 fick 16 verksamheter bidrag från Brottsofferfonden för att samordna vittnesstödsverksamheten vilket kan jämföras med åtta stycken år 2007. Hälften av de anställda samordnarna arbetar med samordning motsvarande en halvtidstjänst.

Övrig finansiering av vittnesstödsverksamheterna

I den senaste kartläggningen uppger nästan en tredjedel av verksamheterna att de erhåller finansiering från främst kommunen. Verksamheterna har dock anfört att det är svårt att ange hur stor denna finansiering är, eftersom bidraget ska användas till föreningens totala arbete, inklusive t.ex. brottsofferjourernas stödpersonssamordning. Detta medför att det är komplicerat att göra en beräkning av hur stort det totala bidraget till vittnesstödsverksamheten är.

⁵ Se mer om utvärderingen i avsnitt 6.

6. Tidigare rapporter och utredningar

2004 års utredning⁶

Genom att riksdagen antog regeringens proposition 2000/01:79 *Stöd till brottsoffer* beslutades att vittnesstödsverksamhet borde finnas vid samtliga tingsrätter och hovrätter inom tre år. I juli 2001 fick Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket i uppdrag av regeringen att genomföra reformen. En plan för att uppfylla regeringens mål skulle tas fram. Dessutom skulle vittnesstödsverksamhet inrättas vid de domstolar som då saknade sådan. En kartläggning över hur förutsättningarna för vittnesstöd var på alla domstolsorter genomfördes under hösten 2001. I januari 2002 upprättades och presenterades en handlingsplan för hur inrättandet skulle gå till. Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket, i samarbete med dåvarande Brottsofferjourernas Riksförbund, arbetade därefter med att etablera vittnesstödsverksamheten. I juli 2004 avslutades arbetet och uppdraget redovisades till regeringen.

I redovisningen konstaterades att vittnesstödsverksamhet etablerats vid de flesta domstolar och att den fungerade förhållandevis väl. Den visade goda resultat för att förbättra situationen för målsägande och vittnen i samband med rättegång. Vidare konstaterades att de brister och problem som uppmärksammats till stor del var av praktisk karaktär och gällde samordning eller kommunikation mellan domstol och vittnesstödsverksamhet.

I redovisningen föreslog Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket att vittnesstödsverksamhet fortsättningsvis skulle bedrivas i sin dåvarande form. Det föreslogs även att samordnare skulle anställas av domstolen eller av Brottsoffermyndigheten vid landets största tingsrätter i Stockholm, Göteborg och Malmö. Ytterligare förslag var att ideella föreningar som bedriver vittnesstödsverksamhet borde få ett årligt bidrag för att underlätta samordning och skapa gynnsammare förhållanden för verksamheten samt att Brottsoffermyndigheten borde få ett nationellt ansvar för rekrytering, utbildning samt kvalitetssäkring av vittnesstödsverksamheten.

2004 års utvärdering av Brottsoffermyndigheten⁷

I september 2003 beslutade regeringen att tillkalla en särskild utredare med uppgift att göra en översyn av Brottsoffermyndigheten. Utvärderingen överlämnades i maj 2004.

⁶ *Vittnesstöd, Slutredovisning av regeringsuppdrag* (Ju 2001-4716/KRIM), 2004.

⁷ *En översyn av Brottsoffermyndigheten*, SOU 2004:61.

I utvärderingen föreslogs att vittnesstödsverksamheten skulle bygga på samarbete mellan domstolarna och frivilligorganisationerna. Domstolsverket skulle ansvara för att domstolarna hade förutsättningar för att ha vittnesstöd. Brottsoffermyndigheten skulle inte ha något övergripande ansvar för verksamheten.

2008 års utvärdering⁸

I juli 2006 fick Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket i uppdrag av regeringen att gemensamt verka för att vittnesstödsverksamhet bedrivs vid landets samtliga tingsrätter och hovrätter. Inom ramen för uppdraget skulle myndigheterna även redovisa en gemensam utvärderande rapport med förslag för den fortsatta verksamhetens utveckling.

I utvärderingen konstaterades bl.a. att vittnesstödsverksamheten skulle bli permanent, att verksamheternas ekonomi borde förbättras, att fler vittnesstöd behövde rekryteras samt att samarbetet mellan domstolarna och de ideella verksamheterna borde utvecklas ytterligare. Dessutom föreslogs att det skulle utarbetas nationella riktlinjer för vad uppdraget som vittnesstöd innebär och hur vittnesstödsverksamheten ska bedrivas. Vidare konstaterades att samordningen av verksamheten är av central betydelse. I utvärderingen ifrågasattes lämpligheten av att den som ska samordna verksamheten är anställd av en myndighet.

Bemötandeutredningen⁹

Brottsförebyggande rådet (Brå) studerade i rapporten *Bemötande i domstol* hur olika brukare upplever domstolarnas bemötande. I rapporten behandlades också frågor beträffande i vilken mån brukarna kände obehag under förhandlingen eller om de kände sig trygga i samband med denna. Studien var ett resultat av ett samarbete mellan Brå och Sveriges Domstolar och utgjorde ett led i Sveriges Domstolars bemötandestrategi. Studien består av intervjuundersökningar som Brå genomförde med brukare i tingsrätt (vittnen, målsägande och tilltalade) och förvaltningsrätt (klagande och sökande) samt med advokater, åklagare och domare. Brå sammanställde och analyserade även åtta brukarundersökningar som hade genomförts vid olika tings- och hovrätter.

Av rapporten framkom att hälften av brukarna kände olika grad av obehag såsom olust, stress, osäkerhet och nervositet under förhandlingen. De av Brå studerade brukarundersökningarna visade emeller-

⁸ *Vittnesstöd, Utvärdering med förslag för den fortsatta verksamheten*, (Ju2006/5404/KRIM), 2008.

⁹ *Bemötande i domstol*, Brottsförebyggande rådets rapport 2013:11.

tid även att de flesta brukare känner sig trygga i domstolen, både före och under huvudförhandlingen.

Säkerheten i domstol för målsägande och vittnen¹⁰

I regleringsbrevet för år 2013 gav regeringen i uppdrag till Domstolsverket att utvärdera säkerheten i domstol för målsägande och vittnen. Det övergripande syftet med uppdraget var att redogöra för och utvärdera dels det arbete som bedrivs inom Sveriges Domstolar för att målsägande och vittnen ska vara trygga och säkra i domstol, dels hur målsägande och vittnen upplever tryggheten och säkerheten i domstol.

I rapporten konstaterades att det dagliga arbetet med bemötande i samband med att målsägande och vittnen kommer till domstolen är, liksom informationsfrågor, en viktig del av arbetet för att målsägande och vittnen ska känna sig trygga och säkra i domstolsmiljön. Ett bra bemötande vid ankomsten till domstolen kan bidra till att förhörspersonerna blir lugnare och tryggare och därmed lättare kan koncentrera sig på sin uppgift. Ett dåligt bemötande kan däremot leda till att förhörspersonerna inte vill medverka i rättegången och kan även riskera att påverka förtroendet för hela rättssystemet.

I rapporten framhölls vidare bl.a. följande. Alla som kommer till en domstol ska bli bemötta med respekt och värdighet. Det innebär att domstolspersonalen ska uppträda engagerat, vara lyhörd och kunna förklara vad som kommer att hända i domstolen. Ett sådant professionellt bemötande bidrar till att parter och vittnen känner sig tryggare och är även av central betydelse för att målsägande och vittnen ska medverka vid domstolsförhandlingen. Det finns anledning att överväga åtgärder för att domstolarna i än högre grad kan fånga upp de som har behov av stöd och hjälp. Även om det finns ett väl fungerande vittnesstöd har domstolarna ett ansvar för att förhörspersoner som kommer till domstolen får sådan information och ett sådant bemötande att de känner sig trygga och säkra.

Ett annat förslag i rapporten var att domstolarna bör överväga att införa rutiner som innebär att målsägande och vittnen uppmanas att anmäla sig i receptionen vid ankomst och att det vid ankomsten finns personal tillgänglig som har möjlighet att informera om rättsprocessen och vilka trygghetsskapande åtgärder som domstolen kan erbjuda.

I rapporten föreslogs vidare att domstolar som inte har vittnesstöd närvarande vid varje brottmålsförhandling med målsägande och vittnen bör, tillsammans med den lokala vittnesstödsverksamheten, arbeta för att uppnå detta. Vidare framhölls följande. Vittnesstöds-

¹⁰ *Säkerheten i domstol för målsägande och vittnen*, Domstolsverkets rapportserie 2014:1.

verksamheten är generellt uppskattad av såväl målsägande och vittnen som domstolarna och bidrar till ökad trygghet. Alla målsägande och vittnen erbjuds dock inte stöd och hjälp. Skälet till detta är bland annat att det inte finns vittnesstöd närvarande på alla domstolar dagligen och att antalet vittnesstöd inte alltid motsvarar behovet. Målsättningen bör vara att alla målsägande och vittnen erbjuds ett likvärdigt stöd över hela landet. Domstolarna bör se över samarbetet med den lokala vittnesstödsverksamheten och vid behov utveckla och förstärka detta. För att tydliggöra formerna för och förväntningarna på vittnesstödsverksamheten är det önskvärt att skriftliga lokala riktlinjer upprättas.

7. Studier av hur vittnesstödsverksamheten är organiserad i några jämförbara länder

Vi har besökt och studerat tre utländska vittnesstödsverksamheter. Skälet till att vi valde just dessa tre verksamheter är att de länge har arbetat med brottsofferfrågor. De åtnjuter dessutom högt förtroende på europeisk nivå, både bland rättsvårdande myndigheter och ideella organisationer.

7.1 Witness Service i London - Inner London Crown Court

Ett projekt med vittnesstödsverksamhet startades i England och Wales i slutet av 1980-talet av organisationen Victim Support. I dag finns verksamhet vid samtliga domstolar i England och Wales som handlägger brottmål. Antalet domstolar uppgår till cirka 300 stycken. Syftet med verksamheten är att ge brottsoffer och vittnen information om hur en rättegång går till samt ge medmänskligt och praktiskt stöd. Vid de större domstolarna är en vittnesstödssamordnare verksam. Det förekommer också att en person samordnar flera domstolar regionalt. Samordnarna är anställda av Victim Support. Victim Support får 12 miljoner brittiska pund per år i statliga medel för att bedriva vittnesstödsverksamheten.¹¹

I England och Wales finns särskilda enheter kallade Witness Care Units med anställda från polisen och åklagarmyndigheten. De har till uppgift att informera brottsoffer och vittnen om vilka åtgärder polisen vidtar under förundersökningen samt om det kan vara aktuellt med förhör under utredningen eller i den kommande huvudförhandlingen. Om det blir aktuellt informerar enheten om tid för förhöret och det efterfrågas också om brottsoffret eller vittnet har några särskilda behov för att kunna inställa sig. När domstolen har meddelat dom informeras brottsoffer och vittnen om utfallet.

Det är verksamheten vid Inner London Crown Court som har studerats. Verksamheten kan erbjuda avskilda väntrum där brottsoffer och vittnen kan vistas innan de ska lämna sin utsaga. Oftast har kontakt tagits med brottsoffer och vittnen i förväg. Det innebär att vittnesstöd vanligtvis inte är verksamma i domstolens allmänna utrymme, bortsett från när de möter upp brottsoffer och vittnen. Verksamheten har ett väl utvecklat samarbete med domstolen.

¹¹ Vid tidpunkten för besöket var Victim Support ansvarig för vittnesstödsverksamheten. Under 2014 genomfördes för första gången ett upphandlingsförfarande beträffande vittnesstödsverksamheten i England och Wales. Victim Support förlorade upphandlingen och under 2015-2016 kommer organisationen Citizens Advice att bedriva vittnesstödsverksamhet (med option att få fortsätta under ytterligare två år). Organisationen får 12 miljoner brittiska pund per år för att ta hand om verksamheten.

Vid Inner London Crown Court har vittnesstödsverksamheten lätt att rekrytera vittnesstöd. Många gånger måste de tacka nej till intresserade. Rekrytering sker via annonser i tidningar och genom spridning av informationsmaterial. Företrädare för verksamheten berättar också om möjligheten att engagera sig vid föreläsningar som vänder sig till t.ex. andra organisationer. På så vis har verksamheten lyckats rekrytera ideellt aktiva med olika bakgrunder och personer med någon form av funktionsnedsättning. Utbildningen av nya vittnesstöd är omfattande och brukar pågå under några månader. Vid Inner London Crown Court är 13 vittnesstöd aktiva. Gruppen består till största delen av kvinnor i övre medelåldern, men även yngre studenter. Vittnesstöden tjänstgör en dag varannan vecka.

7.2 Weisser Ring

Den tyska brottsofferstödorganisationen Weisser Ring startade år 1976 och har 420 lokala verksamheter. Organisationen har 3 000 volontärer. Brottsoffer erbjuds stöd och rådgivning, t.ex. i samband med rättegång. Vidare kan brottsoffer få ekonomiskt stöd vid behov. Verksamheten finansieras genom donationer och medlemsavgifter. Dessutom kan dömda gärningspersoner välja att ge en del av utdömda böter till organisationen.¹²

Weisser Ring utövar ingen vittnesstödsverksamhet som motsvarar den svenska. I stället erbjuds brottsoffer och vittnen stöd redan innan rättegången. Stödpersoner kan även följa med stödsökande till huvudförhandlingen.

Gruppen av ideellt aktiva består till största delen av kvinnor. Weisser Ring ser helst att volontärerna har livserfarenhet och välkomnar därför äldre som kan verka som stödpersoner. Yngre som vill engagera sig kan i stället ägna sig åt t.ex. informationsarbete. Organisationen har inga svårigheter att rekrytera. Rekryteringen sker genom t.ex. annonsering och sociala medier. En del rekryteras också av redan aktiva stödpersoner. Grundutbildningen är omfattande och inledningsvis får de intresserade samtala med psykolog och delta i rollspel. På så vis görs en bedömning av om den enskilde är lämplig som stödperson. Volontärerna utbildas parallellt med att de tar sig an sina första uppdrag. Det finns även möjlighet att specialisera sig på olika typer av brott.

7.3 Slachtofferhulp

I Nederländerna presenteras vittnens utsagor under förundersökningen skriftligen vid huvudförhandlingen och vanligtvis behöver

¹² Weisser Ring är en av flera ideella föreningar som dömda gärningspersoner kan välja att skänka en del av böterna till.

vittnen alltså inte inställa sig i domstol. Därför finns ingen vittnesstödsverksamhet som motsvarar den svenska.

Slachtofferhulp i Nederländerna grundades år 1984 och har i dag 80 lokala kontor. Organisationen är centraliserad och har alltså inga enskilda lokala föreningar som medlemmar. Organisationen erbjuder stöd till brottsoffer såsom information om rättsprocessen, juridisk hjälp och medmänskligt stöd. Brottsoffer kan också få hjälp att begära ersättning med anledning av brottet. Slachtofferhulp finansieras till största delen av bidrag från staten. En mindre del kommer från kommuner och donationer. Under år 2014 var verksamhetens utgifter ungefär 22 miljoner euro.

Organisationen har 1 200 volontärer och 400 anställda, varav ett hundratal arbetar som samordnare. Slachtofferhulp har inga problem med att hitta intresserade som vill engagera sig. Majoriteten av de ideellt aktiva är kvinnliga pensionärer. Det har gjorts försök att rekrytera personer med olika bakgrunder men arbetet har haft ett dåligt utfall. Däremot upplever organisationen att allt fler unga vill engagera sig, vilket kan bero på att arbetslösheten bland unga i Nederländerna är hög i dag. Innan grundutbildningen startar intervjuas den enskilde för en bedömning av om denne är lämplig att vara volontär inom organisationen. Efter godkänd utbildning undertecknar volontären ett kontrakt som innebär att denne lovar att arbeta ideellt minst åtta timmar varje vecka. Det finns även möjlighet för volontärerna att specialisera sig beträffande olika typer av brott. Universitetsstudenter har möjlighet att praktisera inom verksamheten.

7.4 Slutsatser

Studierna av hur vittnesstödsverksamheten är organiserad i andra länder visar att det finns stora skillnader både beträffande det stöd som erbjuds och hur man har valt att organisera verksamheterna. Det stöd som erbjuds är anpassat utifrån den processordning som gäller i det aktuella landet. Därför är det svårt att applicera en utländsk organisatorisk lösning på svenska förhållanden. Däremot delar de utländska verksamheterna erfarenheter med de svenska motsvarigheterna vad gäller utbildnings- och rekryteringsfrågor, inklusive utmaningar beträffande mångfald. I en jämförande analys av verksamheterna konstaterar vi sammanfattningsvis att den organisatoriska lösning som Sverige har valt är den lösning som framstår som mest effektiv och ändamålsenlig sett utifrån de svenska förutsättningarna.

8. Slutsatser och förslag

8.1 Inledning

Syftet med de förslag som vi redovisar nedan är:

- att stärka den ekonomiska förutsebarheten och långsiktigheten i samordningen av vittnesstödsverksamheterna,
- att tydliggöra roll- och ansvarsfördelningen mellan de statliga myndigheterna och de ideella organisationerna,
- att se till att de statliga myndigheterna på bästa sätt tar ansvar för att främja en välfungerande vittnesstödsverksamhet,
- att öka förutsättningarna för likvärdighet i det stöd som enskilda erbjuds inför och efter en huvudförhandling och
- att främja förutsättningarna för att antalet vittnesstöd även framöver ska svara mot behoven.

Ett sätt att skapa enhetlighet och struktur i vittnesstödsverksamheten skulle kunna vara att en sådan verksamhet byggs upp i statlig regi. Vi har därför utrett förutsättningarna för en eller flera statliga myndigheter att bygga upp en ny organisation för rekrytering, samordning och utbildning av personer som på ideell basis skulle kunna arbeta som vittnesstöd. Vi har även diskuterat ett sådant alternativ med berörda aktörer. Vi har emellertid kommit fram till att den nuvarande ordningen för hur vittnesstödsverksamheten är organiserad är den mest ändamålsenliga och därför bör bibehållas. I likhet med vad som konstaterats i tidigare undersökningar är alternativet att myndigheter bygger upp en vittnesstödsverksamhet, i sin nuvarande utformning, inte heller en efterfrågad lösning. Om exempelvis domstolarna bygger upp verksamheten riskerar detta att minska allmänhetens förtroende för rättsväsendet, eftersom domstolarna ska vara opartiska och objektiva. Det är även svårt att överblicka konsekvenserna av att en eller flera statliga myndigheter bygger upp en sådan organisation, exempelvis beträffande möjligheterna till rekrytering och beträffande det eventuella arbetsgivar-arbetstagarförhållande som riskerar att uppstå mellan en statlig myndighet och en person som utför arbetsuppgifter för myndigheten. Den nuvarande ordningen, där engagerade personer utan ersättning erbjuder stöd till vittnen och målsägande, är också betydligt mer kostnadseffektiv jämfört med att avlönad domstolspersonal ska ge detta stöd. Det kan också vara lättare för vittnen och målsägande att efterfråga stöd av en ideellt engagerad person än av en myndighetsföreträdare. I våra analyser har vi inte heller funnit något som talar för att domstolarna skulle få det lättare att rekrytera vittnesstöd eller att bredda mångfalden bland vittnesstöden jämfört med de ideella organisat-

ionerna. Vi har därför valt att inte redovisa något förslag med innebörden att vittnesstödsverksamheten ska byggas upp i statlig regi.

Vår slutsats är således att vittnesstödsverksamheten även framöver bör vila på ideell grund och att några förändringar i det organisatoriska ansvaret för verksamheten varken är lämpliga eller önskvärda.

8.2 En långsiktig finansiering av vittnesstödsverksamheten

Förslag: Vittnesstödsverksamhetens finansiering bör bli mer långsiktig och stabil i framtiden.

I första hand bör samordningen finansieras av allmänna medel som tillskjuts Brottsoffermyndigheten för fördelning till verksamheterna.

I andra hand bör Brottsofferfonden även fortsättningsvis utgöra den främsta finansieringskällan för verksamheten. Brottsofferfonden bör dock tillskjutas allmänna medel som främst bör användas till att finansiera samordningen.

Kraven på vilka föreningar som kan beviljas bidrag för samordning bör skärpas. Endast ansökningar från föreningar som uppfyller de grundläggande kraven i de nationella riktlinjerna för vittnesstödsverksamheten bör kunna beviljas bidrag.

Brottsofferfonden har sedan år 2008 varit en avgörande finansiär av samordningen av vittnesstödsverksamheten. Sedan dess har inbetalningarna till fonden minskat avsevärt. Samtidigt har allt fler verksamheter fått bidrag för samordning. Detta har sammantaget inneburit att en allt större del av Brottsofferfondens intäkter kommit att fördelas till samordning av vittnesstödsverksamheten.

Regeringsuppdraget betonar vittnesstödsamordnarnas avgörande roll för verksamheten. Som vi redovisar i avsnitt 6 har även tidigare utvärderingar visat att en välfungerande samordning är av central betydelse för verksamheten.

I de kontakter som vi har haft med de lokala föreningar som utövar vittnesstödsverksamhet har flera uppgivit att det ofta finns en oro för hur föreningens ekonomi ska gå ihop. De har också berättat att det är svårt att vara en attraktiv arbetsgivare när de anställda endast kan erbjudas tillfälliga deltidsarbeten. En förening menade också att bidraget från Brottsofferfonden till samordningen inte är tillräckligt högt och därför kan inte samordnaren erbjudas någon årlig löneförhöjning.

Som nämnts tidigare har Brottsofferjouren Sverige inlett en organisationsutveckling som innebär att alla lokala brottsofferjourer ska ha anställd personal. Förändringsarbetet kan även innebära att mindre jourer kan komma att gå samman eller inleda samarbete beträffande

samordning av verksamheten. Brottsofferjouren Sverige har under uppdragets gång fört fram att fler verksamheter bör få finansiellt stöd för att kunna anställa vittnesstödssamordnare. Forum – idéburna organisationer med social inriktning delar denna åsikt och menar att de medel som fördelas i dag är för låga för att få till stånd en välfungerande verksamhet. De båda organisationernas åsikt är att det bästa vore om verksamheten kunde finansieras genom statliga medel, t.ex. på samma sätt som inom kvinnojourserörelsen.

Finansiering genom allmänna medel

För att uppnå en stabil ekonomisk grund bör alla samordnartjänster i första hand finansieras av allmänna medel. Dessa resurser bör tillskjutas Brottsoffermyndigheten som ett särskilt anslag som fördelas till de organisationer som bedriver vittnesstödsverksamheten. En sådan ordning leder till att finansieringen av samordning blir säkrare och mer förutsebar. Dessutom kan verksamheterna garanteras finansiering av samordnartjänsterna för flera år i taget.

Enligt den årliga kartläggningen motsvarar samordningen i hela landet i dag nästan tolv heltidstjänster. Tolv heltidstjänster motsvarar en kostnad om cirka 9,6 miljoner kr per år.¹³ I och med denna lösning kan samordnartjänsterna finansieras i högre utsträckning än vad som är möjligt i dag via Brottsofferfonden. Exempelvis kan högre bidrag ges till lönebikostnader och lönejusteringar. En annan fördel med denna lösning är att Brottsoffermyndigheten inte bidrar till att skapa osäkra tillfälliga anställningar hos verksamheterna.

I andra hand föreslår vi att allmänna medel tillskjuts Brottsofferfonden och ordningen med att Rådet för Brottsofferfonden fattar beslut om fördelning bibehålls. Vi anser att dessa medel i första hand bör användas för att finansiera samordnartjänsterna.

Möjligheterna för verksamheterna att söka bidrag från fonden till t.ex. informations- och utbildningsinsatser samt ersättning till vittnesstöd för utlägg bör dock kvarstå oavsett hur samordningen kommer att finansieras i framtiden.

Fortsatt finansiering genom Brottsofferfonden

Om Brottsoffermyndigheten eller Brottsofferfonden inte tillskjuts allmänna medel bör fonden även fortsättningsvis ha ansvaret för att finansiera vittnesstödsverksamheten. I och med den nyligen införda höjningen av avgiften till fonden finns förhoppningar om att den i högre omfattning kan ta ett ansvar för finansieringen. En ordning där Brottsofferfonden är kvar som finansieringskälla kommer dock

¹³ En heltidsanställning beräknas kosta cirka 800 000 kr per år. I beloppet ingår lönebikostnader och indirekta kostnader för t.ex. lokal och kontorsutrustning.

alltid att innebära ett mått av osäkerhet för de organisationer som bedriver vittnesstödsverksamhet.

Genom Brottsofferfondens konstruktion, som innebär att dömda gärningspersoner betalar en avgift till fonden, går det aldrig att garantera hur mycket medel som kommer att finnas tillgängligt att fördela. Om Brottsofferfonden i framtiden ska finansiera vittnesstödsverksamheten finns det en risk att andra ideella organisationer som bedriver brottsofferinriktad verksamhet inte kommer att kunna få sina projekt finansierade av fonden. Detta gäller exempelvis kvinnojourer och föreningar som stödjer offer för sexuella övergrepp. Angelägna viktimologiska forskningsprojekt kan också få svårt att beviljas medel från fonden.

Översyn och kvalitetssäkring

Som tidigare nämnts finansierar Brottsofferfonden som lägst en 25-procentig tjänst. För det fall att en verksamhet är så begränsad att tjänsten uppgår till mindre än 25 procent kan alltså inget bidrag för samordning beviljas. Detta förfarande har kritiserats av bl.a. Brottsofferjouren Sverige som menar att det även borde vara möjligt för mindre verksamheter att få medel beviljade för samordningen. De belopp som beviljas, mellan 125 000 kr och 500 000 kr, har inte justerats de senaste åren. Sammantaget finns det anledning för Brottsoffermyndigheten att se över riktlinjerna för bidragsfördelningen för samordningstjänsterna. Samtidigt bör även det särskilda vittnesstödsbidraget utredas för att utröna om det även där finns behov av att genomföra ändringar i bidragsfördelningen.

En slutsats som drogs i 2008 års utvärdering av vittnesstödsverksamheten var att det behövdes nationella riktlinjer för verksamheten. De riktlinjer som därefter har tagits fram syftar till att medverka till att vittnesstödet blir likvärdigt i hela landet. De är dock inte bindande utan ska ses som ett stöd för verksamheterna. Riktlinjerna innefattar t.ex. grundläggande krav för att bedriva vittnesstödsverksamhet. I kraven anges bl.a. att verksamheten ska ha som mål att finnas tillgänglig vid alla brottmålsförhandlingar där det finns målsägande och vittnen.

Varken Brottsoffermyndigheten eller någon annan myndighet har möjlighet att utöva tillsyn över vittnesstödsverksamheterna. Myndigheter kan således inte förelägga en vittnesstödsverksamhet att vidta åtgärder vid eventuella brister. Brottsoffermyndigheten bör utreda om det är lämpligt att endast bevilja bidrag för samordning och särskilt vittnesstödsbidrag till de verksamheter som uppfyller de grundläggande kraven i de nationella riktlinjerna för vittnesstödsverksamheten. Det gäller oavsett om vittnesstödsamordningen finansieras av allmänna medel eller av Brottsofferfonden. På så vis

kan riktlinjerna få en större tyngd än vad de har i dag. Den årliga kartläggningen av verksamheten innehåller information som kan vara viktig vid bidragsfördelningen.

8.3 Domstolsverkets och domstolarnas ansvar

Förslag: Domstolarna bör se till att målsägande och vittnen får ytterligare och tydligare information om rättsprocessen och om säkerhets- och trygghetsåtgärder. Domstolsverket ska stötta domstolarna i detta arbete.

Domstolarna ska överväga att införa rutiner som innebär att målsägande och vittnen uppmanas att anmäla sig i receptionen vid ankomst och att det vid ankomsten finns personal tillgänglig som har möjlighet att informera om rättsprocessen och vilka trygghetsskapande åtgärder som domstolen kan erbjuda.

Domstolsverket ska utveckla de kallelsemallar som används av domstolarna. Av kallelserna ska bl.a. möjligheten att få vittnesstöd tydligt framgå. Domstolsverket ska även ta fram en mall för lokala informationsblad om vittnesstödsverksamheten.

Vi anser att det är viktigt att domstolarnas information om rättsprocessen och om säkerhets- och trygghetsåtgärder är likvärdig i hela landet. Som framgår av Domstolsverkets rapport *Säkerheten i domstol för målsägande och vittnen* når inte en del av den erbjudna eller givna informationen fram till mottagaren varför det är angeläget att informationen ges på olika sätt och vid olika tillfällen.¹⁴ Olika personer företräder olika former av information vid olika tillfällen och av olika aktörer (receptionspersonal, domstolshandläggare, domstolsvärdar, vittnesstöd, åklagare, advokater eller rättens ordförande). Informationen kan vara skriftlig i kallelsen eller på webbplatsen, muntlig per telefon eller vid personlig kontakt. Mottagaren av informationen kan behöva informeras i god tid före förhandlingen, precis före förhandlingen eller vid flera tillfällen.

Närmare 95 procent av domstolarna informerar i sina kallelser till målsägande och vittnen om att vittnesstöd finns behjälpliga. Bland de domstolar som inte gör det berättar de flesta att de arbetar med att ta fram sådant informationsmaterial. I en majoritet av fallen skickas ett separat informationsblad om vittnesstödsverksamheten med kallelsen. I några fall används en klisterlapp i kallelsen och i andra fall finns information om vittnesstöd redan inskriven i själva kallelsen. Det saknas således enhetlighet i de kallelser och informationsblad angående möjlighet till vittnesstöd som domstolarna skickar till målsägande och vittnen.

¹⁴ *Säkerheten i domstol för målsägande och vittnen*, s. 71

Information och bemötande

Domstolarna har huvudansvaret för att förhörspersoner ska känna sig trygga när de besöker domstolarna. Även om det finns en väl fungerande vittnesstödsverksamhet är det således domstolarnas ansvar att förhörspersoner som kommer till domstolen får sådan information och ett sådant bemötande att de känner sig trygga och säkra. Som vi tidigare har redovisat är tillgången till information av stor betydelse.

Domstolarna arbetar redan i dag aktivt med bemötandefrågor och det finns en stor vilja och ambition att utveckla arbetet, bl.a. när det gäller information till målsägande och vittnen. I domstolarna förmedlas information om rättsprocessen genom olika källor, t.ex. kallelser, Sveriges Domstolars webbplats, åklagare, ombud, domstolspersonal, vittnesstöd och rättens ordförande. Vi anser att domstolarna bör ta ett ännu större ansvar för den information som ges till de personer som kommer i kontakt med domstol. Det kan t.ex. handla om allmän information om hur en rättegång går till eller att det finns separata väntrum. Sådant ansvar bör tas inte minst eftersom ökad kunskap om rättsprocessen även kan förebygga otillåten påverkan inför eller i samband med rättegången.¹⁵

Det är viktigt att informationen anpassas efter de olika mottagarnas förutsättningar. Det är därför, som konstateras i Domstolsverkets rapport *Säkerheten i domstol för målsägande och vittnen*, viktigt att Sveriges Domstolar arbetar för att förbättra och förtydliga informationen i kallelser, på Sveriges Domstolars webbplats och i andra informationskanaler. Vidare bör domstolarna arbeta för att alla förhörspersoner ska bli personligen mottagna när de kommer till domstolen och erbjudas information om rättsprocessen och andra praktiska förhållanden. Vi anser att en bra lösning är den som föreslås i rapporten, dvs. att alla målsägande och vittnen ska uppmanas att anmäla sig i receptionen vid ankomst till domstolen.¹⁶ En naturlig kontaktyta mellan domstolen och förhörspersonen skulle då skapas, vilket skulle göra det enklare att identifiera och omhänderta behovet av information, vittnesstöd eller specifika säkerhetsåtgärder. En fördel med detta är att domstolspersonal med utbildning i säkerhetsfrågor direkt kan göra bedömningen om en målsägande eller ett vittne är i behov av någon säkerhetsåtgärd. Efter att anmälan i receptionen har skett kan vittnesstöden erbjuda stöd och ytterligare information till förhörspersonen. På detta sätt skulle relevant information bättre nå fram till målsägande och vittnen, inte minst vid de domstolar där det vid det aktuella tillfället inte finns vittnesstöd att tillgå.

¹⁵ *Bemötande i domstol*, s. 38.

¹⁶ *Säkerheten i domstol för målsägande och vittnen*, s.75.

Varje domstol bör även tillhandahålla lämpliga lokaler för vittnesstödsverksamheten och i kallelserna informera målsägande och vittnen om att verksamheten finns.

Kallelsemallar och informationsblad

Centralt framtagna mallar för kallelser och informationsblad bidrar till en ökad likvärdighet i den information som enskilda får i sina kontakter med domstolarna. Detta bör i sin tur leda till en ökad likvärdighet i det stöd som ges till enskilda. Domstolsverket ska därför utveckla enhetliga informationsblad och mallar för kallelse till förhandling. I detta sammanhang vill vi dock påpeka att det kan finnas behov av att domstolen och den lokala vittnesstödsverksamheten i samråd anpassar innehållet i kallelser och informationsblad till de lokala förutsättningarna för verksamheten. Sådana anpassningar kan exempelvis avse kontaktuppgifter.

8.4 Brottsoffermyndighetens ansvar

Förslag: Brottsoffermyndigheten ska även fortsättningsvis vara ansvarig för att kvalitetssäkra vittnesstödsverksamheten och verka för att den är likvärdig i hela landet. Myndighetens kvalitetsarbete bör utvecklas och intensifieras.

Brottsoffermyndigheten ansvarar i dag för att bistå de föreningar som bedriver vittnesstödsverksamhet med utbildning och stöd. Myndigheten har hög kompetens beträffande brottsofferrelaterade frågor. Det finns vidare stor erfarenhet av att anordna grund- och vidareutbildningar för såväl offentliga som ideella aktörer om brottsoffers samt vittnens rättigheter och behov. Brottsoffermyndigheten har bedrivit arbete med kvalitetssäkring av vittnesstödsverksamheten sedan 2008 års utvärdering. Det finns dock anledning för myndigheten att intensifiera kvalitetsarbetet ytterligare.

Ett utvecklat kvalitetsarbete

Sedan 2008 års utvärdering av vittnesstödsverksamheten har Brottsoffermyndigheten, tillsammans med Domstolsverket och Brottsofferjouren Sverige, tagit fram nationella riktlinjer för verksamheten och mallar för hur överenskommelser om lokala riktlinjer kan utformas. En särskild webbplats för samordnare har också tagits fram. Där kan samordnare finna utbildningsmaterial, information om kommande arrangemang, kontaktuppgifter m.m.

Brottsoffermyndigheten bör i framtiden i högre grad följa de lokala vittnesstödsverksamheterna och göra kvalitetsuppföljningar av enskilda föreningar. Sådana uppföljningar kan göras genom direktkontakt med samordnarna eller genom besök hos verksamheterna. Denna typ av uppföljning är ett värdefullt komplement till de årliga

kartläggningarna av verksamheten. Sådana direktkontakter bör leda till att t.ex. synpunkter samt förslag på utveckling av verksamheten kan nå Brottsoffermyndigheten i högre grad än i dag. Dessutom bör myndigheten arbeta mer med att stödja de lokala verksamheterna i frågor som rör t.ex. samarbetet med domstolarna. I det sammanhanget är det också viktigt att myndigheten har fortlöpande kontakt med Brottsofferjouren Sverige och Domstolsverket beträffande förutsättningarna för de lokala föreningarna att bedriva en vittnesstödsverksamhet av hög kvalitet i hela landet.

Som ett led i att kvalitetssäkra vittnesstödsverksamheten kommer Brottsoffermyndigheten att undersöka möjligheterna att ta fram ett bokningssystem som vittnesstödssamordnarna kan använda. Systemet ska underlätta samordnarnas arbete med att schemalägga vittnesstödens arbete på domstolarna.

8.5 Samarbetet mellan domstolar och de ideella föreningarna

Förslag: Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket ska aktivt verka för att samarbetet mellan domstolarna och vittnesstödsverksamheterna utvecklas. I de enskilda fall där samarbetet mellan domstol och vittnesstödsverksamhet inte fungerar tillräckligt bra bör Domstolsverket och Brottsoffermyndigheten aktivt stödja domstolen och vittnesstödsverksamheten i deras arbete med att utveckla samarbetet.

Domstolsverket ska stötta domstolarna i arbetet med att utveckla ändamålsenliga rutiner för att ge vittnesstödsverksamheten relevant information om kommande och inställda förhandlingar.

Våra undersökningar visar att det fortfarande finns domstolar och vittnesstödsverksamheter där samarbetet behöver utvecklas och förstärkas.

I våra enkäter har vittnesstödsverksamheterna uppgett att de i de allra flesta fall har ett mycket välfungerande samarbete med tingsrätterna. När det gäller vad som skulle kunna fungera bättre uppgav en majoritet av verksamheterna att de önskar mer information om kommande och inställda förhandlingar. Vidare uppgav alla verksamheter utom en att tingsrätterna bifogar information om vittnesstödsverksamheten i sina kallelser till huvudförhandling. Cirka 80 procent av verksamheterna har träffar med tingsrättens representanter för att utvärdera och utveckla vittnesstödsverksamheten. En majoritet berättade att träffarna anordnas ungefär två gånger per år. Av de som inte har några sådana träffar uttryckte en stor majoritet att det finns behov av sådana möten. Tre fjärdedelar av verksamheterna angav att de har upprättat skriftliga riktlinjer med tingsrätten gällande vittnesstödsverksamheten.

Vad gäller samarbetet med hovrätterna angav lite mer än hälften av verksamheterna att de inte har några regelbundna möten med representanter från hovrätten för att utvärdera och utveckla vittnesstödsverksamheten. De som inte har denna form av träffar uttryckte ett behov av att ha sådana. Sju av tio verksamheter angav en trea eller en fyra på en femgradig skala beträffande om de får tillräckliga uppgifter om kallade målsägande och vittnen. Alla verkssamma organisationer vid hovrätterna meddelade att domstolarna bifogar information om vittnesstödsverksamheten i kallelserna. Endast 30 procent av verksamheterna angav att de har upprättat skriftliga riktlinjer med hovrätten.

Lokala riktlinjer och samarbete

För att tydliggöra formerna för och förväntningarna på vittnesstödsverksamheten anser vi att skriftliga lokala riktlinjer bör upprättas. Domstolsverket bör vara drivande i detta arbete och stötta de domstolar som ännu inte har upprättat sådana riktlinjer. På samma sätt bör Brottsoffermyndigheten, i samråd med Brottsofferjouren Sverige, ha beredskap för att utveckla samarbetet mellan domstolar och den lokala vittnesstödsverksamheten i de fall detta behövs.

Förbättrad uppföljning och stöd

Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket och Brottsofferjouren Sverige har under arbetet med detta uppdrag inlett en dialog om hur man på bästa sätt kan fånga upp och adressera domstolars och vittnesstödsverksamhetens behov av ett utvecklat lokalt samarbete. Dessa aktörer avser att fortsättningsvis, lämpligen i samband med den årliga kartläggningen av vittnesstödsverksamheten, gemensamt gå igenom hur verksamheterna har bedrivits på lokal nivå. Vid genomgångarna finns då möjlighet att identifiera eventuella behov av stödjande insatser och att samordna dessa. På så sätt ökar förutsättningarna för en löpande uppföljning av vittnesstödsverksamheten på en operativ nivå.

Information om förhandlingar

Som tidigare nämnts har våra undersökningar visat att en majoritet av vittnesstödsverksamheterna önskar mer information om kommande och inställda förhandlingar. Med anledning av detta vill vi lyfta fram följande.

Vanligtvis skickas uppgifter om kommande huvudförhandlingar via e-post till vittnesstödssamordnarna. Många gånger lämnas uppgifter även via telefon eller genom att samordnaren själv hämtar skriftlig information på domstolen. I en del fall tar samordnaren emot uppgifter via fax eller post. Det förekommer också att samordnaren har egen tillgång till domstolens verksamhetssystem.

Domstolarna lämnar en rad olika uppgifter om kommande huvudförhandlingar till samordnarna. Uppgifterna rör bland annat tider, antal målsägande/vittnen och typ av mål. Flera domstolar skickar också information om inställda förhandlingar. Det förekommer även att information förmedlas om målsägandena eller vittnena är poliser eller ordningsvakter samt om domstolen gjort några särskilda överväganden beträffande säkerheten vid förhandlingen.

Det är angeläget att vittnesstöden får information om kommande och inställda förhandlingar för att de bättre ska kunna planera sin verksamhet och utföra sitt arbete på ett bra sätt. Domstolsverket kommer därför att vara stödjande och drivande i arbetet med att domstolarna på ett ändamålsenligt sätt ska förmedla relevant information till vittnesstödssamordnarna. Sådan information är, utöver information om kommande och inställda förhandlingar, bl.a. information om antal kallade målsägande och vittnen, återkallade och nya förhör, telefonförhör m.m. I detta sammanhang vill vi betona värdet av att domstolarna och de lokala vittnesstödsverksamheterna i samråd utvecklar effektiva lösningar som är anpassade till de förutsättningar som gäller för den berörda domstolen och vittnesstödsverksamheten. Vår rekommendation är att domstolarna i de fall det inte är olämpligt i hög grad utnyttjar möjligheten att använda sig av e-post. På detta vis kan viktig information förmedlas snabbt och effektivt.

8.6 Utbildning och stöd

Förslag: Brottsoffermyndigheten bör få i uppdrag av regeringen att ta fram en webbaserad grundutbildning för nya vittnesstöd. Arbetet ska bedrivas i samråd med Domstolsverket och Brottsofferjouren Sverige.

Brottsofferjouren Sverige har tagit fram studiematerial som kan användas av lokala brottsofferjourer vid utbildning av nya vittnesstöd. Dessutom utbildar Brottsofferjouren Sverige även samordnare och styrelseledamöter inom de lokala jourerna. De lokala vittnesstödsverksamheterna ansvarar själva för grundutbildning av nya vittnesstöd och vidareutbildning av redan aktiva vittnesstöd. De tar även själva hand om rekrytering.

Utbildningsverksamhetens syfte är att genom olika insatser säkra den kunskap som behövs för att vittnesstödsorganisationen ska kunna genomföra sina uppdrag och uppfylla målen med verksamheten. Utbildningen är traditionell i den bemärkelsen att den oftast består av föreläsningar från företrädare för verksamheten och personer som arbetar inom exempelvis rättsväsendet. Brottsofferfonden finansierar i hög grad de grundutbildningar som verksamheterna anordnar.

Kostnader som fonden kan finansiera är t.ex. lokalhyra och föreläsarvoden.

För att vittnesstödsverksamheten i sin nuvarande form ska fungera tillfredsställande även på sikt är det några frågor som vi ser som särskilt betydelsefulla. Det är grundläggande att antalet vittnesstöd vid domstolen är så pass stort att det täcker de behov som finns. Vidare är det viktigt att de som åtar sig uppdrag som vittnesstöd kan ha en flexibilitet och åta sig uppdragen i den utsträckning de själva vill och klarar av. De olika delar av utbildningen som fokuserar på rättsprocessen och bemötandefrågor är viktiga för att vittnesstöden ska få en stabil grund att stå på vid utövandet av sitt uppdrag. Av särskild vikt är att deltagarna på ett tidigt stadium tydligt blir informerade om vad uppdraget som vittnesstöd innebär. Dessutom måste vittnesstöden få information om vilka krav och förväntningar som ställs på dem samt vilken roll och betydelse de har i rättsprocessen. Detta bidrar till att vittnesstöden blir säkrare i sin roll och kan inta en professionell hållning.

En viktig framgångsfaktor för att vittnesstödsverksamheten ska vara likvärdig och hålla hög kvalitet i hela landet är att samordningen av verksamheten fungerar bra. Det är därför av vikt att samordningarna och de lokala organisationerna kan erbjudas stöd och utbildning i olika frågor som även avser annat än själva vittnesstödsverksamheten.

En webbaserad grundutbildning

Vi föreslår att Brottsoffermyndigheten får i uppdrag av regeringen att ta fram en webbaserad grundutbildning för nya vittnesstöd. En sådan centralt framtagen utbildning bör medföra att de lokala föreningarna kan frigöra resurser som de i dag lägger på utbildning. Den bidrar också till ett flexibelt lärande, då deltagarna kan välja att genomgå utbildningen vid en tidpunkt som passar dem. På så vis kan utbildningen bidra till att bredda gruppen av vittnesstöd. Vidare är det vår uppfattning att en likvärdig grundutbildning även främjar en likvärdighet i det stöd som erbjuds vittnen och målsägande. Att en myndighet tar ansvaret för en likvärdig grundutbildning bör även bidra till en ökad långsiktig hållbarhet i vittnesstödsverksamheten. Detta eftersom utbildningen inte blir beroende av de ideella föreningarnas resursutrymme. Brottsoffermyndigheten bör bedriva arbetet med att ta fram en grundutbildning i samråd med Domstolsverket och Brottsofferjouren Sverige. På så sätt kan utbildningen kvalitetssäkras gemensamt av berörda aktörer.

Utbildningen ska ge deltagarna grundkunskaper i vad det innebär att verka som vittnesstöd samt nödvändiga kunskaper om rättsväsendet och rättsprocessen, allt i syfte att vittnesstöden ska kunna

sköta sitt uppdrag på bästa sätt. Materialet kan med fördel även innehålla frågor inom ämnet som deltagarna ska besvara efter genomgången utbildning. På så sätt kan man kontrollera att vittnesstöden har läst och tagit till sig innehållet i materialet. Det är viktigt att utbildningen kombineras med praktik tillsammans med ett erfaret vittnesstöd innan utbildningen kan anses vara fullgjord. För att komma ifråga som vittnesstöd ska emellertid även fortsättningsvis den lokala vittnesstödsverksamheten bedöma den aktuella personens lämplighet för uppdraget.

Det webbaserade materialet sörjer för att alla vittnesstöd får samma grundutbildning i hela landet. Materialet kan dessutom på sikt bidra till att Brottsofferfonden inte längre behöver finansiera grundutbildningar i samma utsträckning som i dag.

För att genomföra projektet och för att utbildningsmaterialet ska hålla hög kvalitet behöver Brottsoffermyndigheten tillföras särskilda medel.

Utbildning och stöd till samordnare och ideella föreningar

De kartläggningar som vi genomfört har visat att samordningen vanligtvis fungerar bra och att samordnarna upplever samarbetet med domstolarna som gott. Några av vittnesstödsamordnarna och de utövande föreningarna har emellertid pekat på att det finns en del utmaningar beträffande arbetsgivaransvaret för de anställda. Några samordnare har t.ex. uttryckt att styrelsen för föreningen ser sitt uppdrag som en fritidssyssla och inte har något intresse av att vara en aktiv arbetsgivare. Det förekommer också att samordnare får ägna sig åt arbetsuppgifter som egentligen är ålagda styrelsen. Det är därför av särskild vikt att föreningarna vid behov kan få utbildning och annat stöd från arbetsgivarorganisationer och Brottsofferjouren Sverige. Vi har dock valt att inte lägga fram något förslag gällande arbetsgivarfrågan med hänsyn till den pågående *Utredningen för ett stärkt civilsambälle*.¹⁷

Särskilt med tanke på den geografiska spridningen, avstånden mellan verksamheterna och det stora antalet personer som är engagerade i vittnesstödsverksamheten är det av särskild vikt att det finns en central funktion dit alla kan vända sig med frågor m.m. Av samma skäl är det viktigt att någon arbetar aktivt för att de som är engagerade i vittnesstödsverksamheten ska känna gemenskap och att information om vad som pågår runt om i landet sprids till verksamheterna. Brottsoffermyndigheten bör därför även fortsättningsvis bistå dom-

¹⁷ En utredare är utsedd av regeringen för att bl.a. utreda frågan om det finns behov av en funktion för samlat administrativt stöd till det civila samhällets organisationer och en huvudman för en sådan funktion. Frågan om stöd till organisationer som är arbetsgivare är inkluderat i uppdraget. *Utredningen för ett stärkt civilsambälle* (U 2014:04) ska lämna sitt betänkande i februari 2016.

stolar och lokala föreningar som samordnar verksamheten med råd och stöd. Här har även Domstolsverket en uppgift att vara drivande i arbetet och vid behov stötta domstolarna i deras kontakter med vittnesstödsverksamheterna. I sammanhanget vill vi framhålla att behoven av stöd och hjälp skiftar över tid mellan verksamheterna. Det är dock grundläggande att det finns en central funktion att vända sig till med frågor som rör verksamheten eller vid behov av utbildningsinsatser.

Det är även viktigt att vittnesstödsutbildningarna håller en fortsatt hög kvalitet med tydliga instruktioner om vad uppdraget som vittnesstöd innebär. Brottsoffermyndigheten bör därför även fortsättningsvis ansvara för kvalitetssäkring genom bl.a. besök, kartläggningar och en nära kontakt med de som samordnar verksamheten lokalt.

Sammanfattningsvis bör de nu beskrivna åtgärderna öka förutsättningarna för vittnesstödsverksamhetens långsiktiga hållbarhet. Att myndigheter tar ett större ansvar för utbildning frigör dessutom resurser i de lokala vittnesstödsverksamheterna, vilket bör främja den ekonomiska långsiktigheten i verksamheten. Det är vår uppfattning att ett genomförande av de nu beskrivna åtgärderna bidrar till en ökad likvärdighet i det stöd som enskilda erbjuds.

8.7 Översyn av befintligt informationsmaterial

Förslag: Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket bör gemensamt se över och kvalitetssäkra befintligt informationsmaterial som rör vittnesstödsverksamheten. Syftet med den information som finns tillgänglig ska vara att främja förutsättningarna för att enskilda ska få likvärdig och relevant information i samband en domstolsförhandling.

Information om vittnesstödsverksamheten som Brottsoffermyndigheten, Domstolsverket och domstolarna tillhandahåller varierar beträffande innehåll och omfattning. Vissa vittnesstödsverksamheter har ibland också tagit fram eget informationsmaterial.

Likvärdigt informationsmaterial

Frågor om rättsprocessen och bemötande är viktiga för att vittnesstöden ska få en stabil grund att stå på vid utövandet av sitt uppdrag. Av särskild vikt är att vittnesstöden på ett tidigt stadium tydligt blir informerade om vad uppdraget som vittnesstöd innebär. Vi har i tidigare avsnitt betonat att vittnesstöden måste få information om vilka krav och förväntningar som ställs på dem samt vilken roll och betydelse de har i rättsprocessen.

Det är också viktigt att enskilda får relevant och objektiv information exempelvis om hur en domstolsförhandling går till. Denna information ska vara likvärdig och inte beroende av om den enskilde vänder sig till domstolspersonal, en myndighet, en webbsida eller till ett vittnesstöd för att få informationen.

Sveriges Domstolar har, som tidigare anförts, ansvaret för den information som ges till enskilda i deras kontakter med domstolarna. Med hänsyn till detta bör Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket, i samråd med domstolar och Brottsofferjouren Sverige, se över och kvalitetssäkra befintligt informationsmaterial samt vid behov komplettera detta. Översynen ska avse bl.a. information som ges på myndigheternas webbplatser och i broschyrer. På så sätt ökas förutsättningarna för likvärdighet i det stöd i form av information som enskilda får i sina kontakter med domstolarna.

8.8 Rekrytering

Förslag: Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket ska bidra i arbetet med att bredda mångfalden bland vittnesstöden i fråga om ålder, kön och bakgrund. Myndigheterna ska även främja förutsättningarna för att antalet aktiva vittnesstöd även framöver ska motsvara behoven.

När vi har undersökt verksamheternas behov av nya vittnesstöd har det visat sig att flera av dem i dagsläget inte har något överhängande rekryteringsbehov. Det är dock angeläget att gruppen av vittnesstöd speglar befolkningen i stort. På så vis säkerställs att vittnesstöden på bästa sätt kan ta emot vittnen och målsägande som ska höras i domstol. Flera av verksamheterna signalerar att vittnesstödsgruppens genomsnittsålder är hög och att den snart behöver fyllas på med yngre ideellt aktiva. En del verksamheter har dock lyckats med att rekrytera unga vittnesstöd, främst via universitetsutbildningar på den ort där föreningen är verksam. Det har dessutom visat sig att rekrytering av studenter medför att fler vittnesstöd med olika bakgrunder kommer in i verksamheten. Vittnesstödsverksamheterna har dock framfört att det är resurskrävande att rekrytera unga vittnesstöd eftersom de inte stannar kvar lika länge i verksamheten som de äldre gör. En anledning till det är att unga som studerar efter en tid avslutar sina studier eller flyttar från orten.

Uppdraget som vittnesstöd sker under dagtid vilket medför att gruppen individer som kan ta sig an uppgiften är begränsad. De flesta i arbetsför ålder är mellan 30–65 år och det är denna åldersgrupp som i dag är minst representerad bland vittnesstöden. Det är därför naturligt att de som kan ägna sig åt detta arbete ofta är pensionärer eller studenter, dvs. de som kan engagera sig ideellt på dagtid. En slutsats är att ju fler verksamheter som rekryterar universi-

tetsstuderande, desto yngre kommer gruppen aktiva vittnesstöd bli i framtiden. Detta innebär emellertid inte att omsättningen bland de yngre kommer att bli mindre.

En klar majoritet av vittnesstöden är kvinnor (79 procent enligt 2014 års kartläggning). Det har dessutom framkommit att en majoritet av dem som engagerar sig i civilsamhällets organisationer med social inriktning i övrigt i landet, men även internationellt, också är kvinnor. Där råder också en brist på olika bakgrund hos dem som engagerar sig. Problemet med bristen på mångfald rör således inte endast vittnesstödsverksamheten.¹⁸

Vi vill i sammanhanget peka på att en sådan grupp av vittnesstöd som är verksam i dag, dvs. där majoriteten är äldre, även har sina fördelar. Våra undersökningar visar att äldre personer ofta upplevs som trygga samt att målsägande och vittnen lättare kan ty sig till dem med sina frågor och farhågor. För att på bästa sätt kunna bemöta och hjälpa dem som kommer till domstolarna är det dock angeläget att vittnesstöden i större utsträckning än i dag speglar samhällets sammansättning vad gäller kön, ålder och bakgrund. En ökad mångfald, inte minst när det gäller ålder, bör bidra till att antalet vittnesstöd även framöver motsvarar behoven.

Förfarandet vid rekryteringen av nya vittnesstöd skiljer sig åt mellan föreningarna. Vissa annonserar i lokalpress eller vänder sig till studenter på universitetsutbildningar. Andra marknadsför verksamheten vid kommunala arrangemang eller erbjuder föreläsningar för allmänheten och samarbetspartners. Det förekommer även att man kontakter andra ideella föreningar, exempelvis pensionärsföreningar. Ett annat vanligt tillvägagångssätt är att de redan aktiva vittnesstöden rekryterar nya vittnesstöd ur kretsen av sina bekanta. Några verksamheter lyfter fram att det är svårt att få vittnesstöden att stanna kvar i verksamheten efter grundutbildningen då vissa genomgår utbildningen endast för att få kunskap och erfarenhet.

Frågor om att rekrytera och utbilda vittnesstöd är en fast programpunkt för samordnare under den årliga konferens som Brottsoffermyndigheten arrangerar. Inför kommande konferenser kommer utbildningsprogrammet även att fokusera på mångfaldsarbete och hur en blandad grupp av vittnesstöd kan rekryteras och utbildas. På så sätt kommer Brottsoffermyndigheten att ta ett större ansvar för att främja breddad rekrytering.

¹⁸ *Utredningen för ett stärkt civilsamhälle* (U 2014:04) ska bl.a. föreslå åtgärder från det offentliga för att det civila samhällets organisationer i större omfattning ska nå ut till delar av befolkningen som står utanför det civila samhällets organisationer och inom sina organisationer engagera en större mångfald människor.

Vi föreslår vidare att Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket, i samråd med Brottsofferjouren Sverige, genomför en informationsinsats vars syfte bl.a. ska vara att främja en breddad rekrytering av vittnesstöd. Inom ramen för en sådan informationsinsats bör värdet av att de lokala vittnesstödsverksamheterna utvecklar kompetens i mångfaldsfrågor lyftas fram. Förslaget om en informationsinsats utvecklas vidare under avsnitt 8.9.

8.9 Informationsinsats om vittnesstödsverksamheten

Förslag: Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket bör genomföra en informationsinsats för att öka kunskapen om vittnesstödsverksamheten och möjligheterna att verka som vittnesstöd.

I vårt uppdrag ingår att belysa hur information om möjligheterna att verka som vittnesstöd kan spridas på ett effektivare sätt. Detta knyter an till de utmaningar vi tidigare redovisat beträffande bristande mångfald och behovet av en bredare rekryteringsbas i vittnesstödsverksamheten. Vi bedömer det även som värdefullt att mer allmänt öka medvetenheten och kunskapen om det stöd som finns att tillgå för enskilda som kommer i kontakt med domstolarna i anledning av en förhandling.

Utformning av en informationsinsats

En ökad medvetenhet om de möjligheter till stöd som finns att tillgå bör bidra till att tidigt minska den oro enskilda kan känna inför kontakter med rättsväsendet. På grund av detta ser vi ett tydligt värde i och behov av att effektivt sprida kunskap om vittnesstödsverksamheten och om möjligheterna att arbeta som vittnesstöd. Vi föreslår därför att Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket i samråd med Brottsofferjouren Sverige genomför en långsiktig informationsinsats om vittnesstödsverksamheten.

Målet med informationsinsatsen ska vara att göra verksamheten mer känd bland allmänheten och att underlätta för vittnesstödsverksamheterna att rekrytera ideellt aktiva med bl.a. olika bakgrund.

Det närmare innehållet för informationsinsatsen bör utformas och bestämmas av Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket i samråd med Brottsofferjouren Sverige. Det material som tas fram ska utformas så att det kan användas löpande och vid framtida informationsinsatser.

Ett alternativ är att utforma informationsinsatsen som en bredare nationell informationskampanj. En sådan kampanj kan även innefatta annonsering i digitala medier och i rikstäckande dagstidningar. Regeringen bör då ge Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket i uppdrag att genomföra kampanjen. En förutsättning för genomförandet av ett sådant uppdrag är att myndigheterna tillskjuts särskilda medel. Det är emellertid svårt att med någon grad av säkerhet kunna förutse om en sådan kampanj kommer att leda till önskat resultat, exempelvis i form av en ökad mångfald bland vittnesstöden.

9. Ekonomiska konsekvenser av förslagen

Brottsoffermyndigheten

Brottsoffermyndigheten har i dag en samordnande funktion, främst i form av en anställd som stödjer de lokala föreningarna med utbildningstillfällen, material och ny information om vittnesstödsverksamheten. Myndigheten har i dag även en anställd samordnare på 75 procent vid Malmö tingsrätt. Enligt vad som redovisats i föregående avsnitt har Brottsoffermyndigheten för avsikt att i högre grad följa de lokala vittnesstödsverksamheterna och göra kvalitetsuppföljningar av enskilda föreningar. Denna åtgärd beräknas att kunna genomföras inom ramen för befintlig tjänst och därför beräknas inga merkostnader att uppstå i den delen.

Beträffande framtagande och spridning av det föreslagna webbaserade utbildningsmaterialet för grundutbildning av vittnesstöd, beräknas kostnaden uppgå till cirka 2 miljoner kr. Det finns i dag inga ekonomiska förutsättningar att göra denna insats utan tillskjutande av bidrag från regeringen till Brottsoffermyndigheten. Lämpligen bör tillskjutandet av medel ske i form av ett regeringsuppdrag som ges till myndigheten.

Översyn och kvalitetssäkring av befintligt informationsmaterial om vittnesstödsverksamheten beräknas kunna genomföras inom ramen för Brottsoffermyndighetens ordinarie anslag.

Kostnaderna för ett eventuellt genomförande av en informationskampanj om vittnesstödsverksamheten beräknas uppgå till sammanlagt cirka 1 miljon kr. Beträffande denna åtgärd behöver externa medel tillskjutas Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket.

Finansiering av samordningen

Vad gäller finansieringen av samordningen av vittnesstödsverksamheten har vi i denna rapport föreslagit att den i första hand bör finansieras genom allmänna medel. Vi bedömer att kostnaden för detta initialt kommer att uppgå till uppskattningsvis 9,6 miljoner kr per år.¹⁹ Det särskilda anslaget till Brottsoffermyndigheten för vittnesstödsamordningen bör dessutom indexeras med hänsyn till inflation och löneökningar på arbetsmarknaden.

Ett grundläggande mål är att rättsväsendets resurser ska användas där de bäst behövs. Alla utgiftsposter för staten måste därför noga övervägas. En god hushållning med statens medel är grundläggande för legitimiteten och förtroendet för all statlig verksamhet. Vid överväganden av detta slag måste beaktas att Brottsoffermyndigheten

¹⁹ Se beräkningen i avsnitt 8.2.

dighetens anslag bl.a. syftar till att garantera rättstryggheten för brottsoffer och vittnen.

Våra förslag innebär att man bibehåller den nuvarande organiseringen av vittnesstödsverksamheten, där engagerade personer utan krav på ersättning verkar som vittnesstöd. Detta är i sig en kostnadseffektiv ordning, särskilt jämfört med alternativet att avlönad domstolspersonal skulle erbjuda detta stöd. För att denna ordning även framöver ska fungera tillfredsställande, är det av vikt att samordningen fungerar väl och att vittnesstödssamordnarna kan bedriva sin verksamhet långsiktigt. En stärkt finansiell långsiktighet i samordningen av vittnesstödsverksamheten medför i sig nytta för rättsväsendet och samhället i stort. En väl fungerande vittnesstödsverksamhet bidrar till ökad trygghet hos förhörspersoner och kan lindra effekterna av att ha utsatts för eller bevittnat brott. Ytterligare effekt av förslagen är att brottsoffers och vittnens situation förbättras vilket även bör få en positiv inverkan på samhällsekonomin i stort t.ex. genom ett minskat antal sjukskrivningar och kortare sjukskrivningsperioder. Ett minskat lidande och en högre livskvalitet för brottsoffer och vittnen går inte att mäta i pengar.

Verksamheten bidrar även till att öka förutsättningarna för att effektivt utreda och beivra brott. I förlängningen främjar vittnesstödsverksamheten ett stärkt förtroende för rättsväsendet bland allmänheten, något som är av grundläggande betydelse i en rättsstat.

Utan en ökad finansiell långsiktighet i samordningen av verksamheten så riskerar dessa nyttor att minska. Väljer man att bibehålla den nuvarande finansieringslösningen, är det vår farhåga att vittnesstödsverksamheten på sikt kommer att ställas inför stora utmaningar som det kan bli mycket kostsamt att övervinna. De kostnaderna kommer enligt vår bedömning sannolikt att överstiga de kostnader för det allmänna som våra förslag innebär.

Sett i ljuset av den nytta vi ser med vittnesstödsverksamheten bedömer vi det rimligt att våra förslag finansieras genom en omfördelning av medel i statsbudgeten. I detta sammanhang vill vi framföra följande. Den 1 juli 2014 höjdes ansökningsavgifterna vid de allmänna domstolarna. Inför höjningen bedömdes statens intäkter med anledning av detta kunna öka med preliminärt omkring 100 miljoner kr per år. Denna bedömning utgick från att antalet inkomna mål till domstolarna inte skulle förändras nämnvärt. Även om Domstolsverket ännu inte färdigställt beräkningen av det ekonomiska utfallet, så har höjningen i vart fall inneburit en markant ökning av statens intäkter på området. Redan med hänsyn till detta bör det sammantaget finnas ett utrymme att finansiera den föreslagna anslagsökningen inom ramen för statsbudgeten.

Vi vill i sammanhanget också peka på de intäkter som staten tillförs genom förverkande av egendom enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken. Eventuella kommande lagändringar på området som innebär att utvidgat förverkande ska användas vid fler brott kommer sannolikt att öka statens intäkter. Ett genomförande av de lagändringarna som föreslås av *Utredningen om utvidgat förverkande, m.m.* i dess betänkande bör således kunna skapa utrymme att finansiera våra förslag.²⁰

Medlen bör lämpligen tillskjutas Brottsoffermyndigheten som ett särskilt anslag i samband med anslagsfördelningen i övrigt till myndigheten. I andra hand bör medlen tillskjutas Brottsofferfonden.

Domstolsverket och domstolarna

Ett eventuellt regeringsuppdrag att genomföra en informationskampanj kräver att särskilda medel för planering och genomförande tillskjuts myndigheterna. Brottsoffermyndighetens och Domstolsverkets kostnader för detta beräknas sammantaget uppgå till 1 miljon kr.

Vi föreslår att Domstolsverket tar ansvar för och utvecklar central information samt genomför en översyn och kvalitetssäkring av befintligt informationsmaterial om vittnesstödsverksamheten. Vidare föreslår vi att Domstolsverket i högre grad ska följa upp och vid behov ge domstolarna stöd i deras samarbete med vittnesstödsverksamheterna. Det är i dag inte möjligt att med någon högre grad av säkerhet uppskatta de kostnader som kan uppstå för Sveriges Domstolar i anledning av dessa förslag. Vår bedömning är emellertid att arbetet bör kunna finansieras inom Domstolsverkets nuvarande ekonomiska ramar.

Det är i nuläget inte heller möjligt att beräkna de kostnader som kan uppstå för det fallet att fler domstolar väljer att införa rutiner som innebär att målsägande och vittnen uppmanas att anmäla sig i receptionen vid ankomst.

²⁰ Se *För att brott inte ska löna sig*, SOU 2015:67, s. 186.

10. Bilagor

Bilaga 1 – Regeringsuppdraget

Bilaga 2 – Enkät till domstolar, 2014

Bilaga 3 – Enkät till verksamheter, 2014

Bilaga 4 – Enkät till verksamheternas styrelser, 2015

REGERINGEN

Regeringsbeslut

I:2

2014-06-05

Ju2014/3767/KRIM

Justitiedepartementet

Brottsoffermyndigheten
Box 470
901 09 Umeå

Domstolsverket
551 81 Jönköping

Uppdrag till Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket om en långsiktigt hållbar organisation för och finansiering av vittnesstödsverksamheten

Regeringens beslut

Regeringen ger Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket i uppdrag att lämna förslag till en långsiktigt hållbar organisation för och finansiering av vittnesstödsverksamheten.

De ekonomiska konsekvenserna av förslagen ska beräknas och redovisas. Om förslagen väntas innebära kostnadsökningar för det allmänna ska förslag lämnas på hur dessa kan finansieras.

Vid genomförandet av uppdraget ska myndigheterna samråda med Statskontoret och övriga berörda myndigheter samt civila samhällets organisationer, bl.a. Brottsofferjouren.

Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Justitiedepartementet) senast den 30 november 2015.

Skälen för regeringens beslut

Att brottsoffer och vittnen ställer upp som bevispersoner i brottmålsprocessen är i många fall en avgörande förutsättning för att lagföring av gärningspersoner ska kunna ske. Det är därför viktigt att brottsoffer och vittnen känner förtroende för rättsväsendet samt får det stöd och den hjälp de behöver. Det gäller inte minst unga personer och andra grupper med särskilda behov. Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket har därför sedan 2001 haft i uppdrag att gemensamt verka för att vittnesstödsverksamhet bedrivs vid samtliga tingsrätter och hovrätter. Själva vittnesstödsverksamheten bedrivs på ideell basis av frivilligorganisationer, framför allt Brottsofferjouren och lokala brottsofferjourer, men även andra aktörer förekommer.

Vittnesstödsverksamheten utvärderades 2008 av Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket (Ju2006/5404/KRIM). Vidare genomför Brottsoffermyndigheten årliga uppföljningar av verksamheten. Utvärderingarna visar att verksamheten är viktig och uppskattad av målsägande, vittnen, domstolar, åklagare, advokater och anhöriga. Verksamheten bidrar till ökad trygghet och förståelse för rättsprocessen och därmed till ökad rättssäkerhet.

På grundval av 2008 års utvärdering har ett antal åtgärder genomförts för att ytterligare förbättra och utveckla vittnesstödsverksamheten. Bland annat har nationella riktlinjer för verksamheten tagits fram. Även möjligheterna till finansiering av verksamheten genom bidrag från brottsofferfonden har utökats.

Det är angeläget att det även fortsättningsvis bedrivs vittnesstödsverksamhet av hög kvalitet vid samtliga tingsrätter och hovrätter. Att verksamheten bedrivs på ett likvärdigt sätt i hela landet är viktigt från rättssäkerhetssynpunkt och för att ge vittnen och målsägande det stöd som behövs. Här spelar vittnesstödsamordnarna en avgörande roll.

Det faktiska arbetet som vittnesstöd utförs av det civila samhällets organisationer, i princip uteslutande av lokala brottsofferjourer. Antalet vittnesstöd motsvarar inte fullt ut behoven. Vidare är en större mångfald avseende ålder, kön och bakgrund önskvärd. Det bör därför övervägas hur rekryteringsunderlaget för vittnesstödsverksamheten kan breddas, t.ex. genom att flera av civila samhällets organisationer kan komma in i verksamheten. En annan fråga som behöver belysas är hur information om möjligheterna att verka som vittnesstöd på ett effektivare sätt kan spridas.

Vittnesstödsverksamheten finansieras för närvarande till allra största del av medel från brottsofferfonden. På några orter finns även viss annan finansiering, främst i form av bidrag från kommunerna. Brottsofferfondens intäkter har under senare år minskat samtidigt som kostnaderna för samordningen av vittnesstödsverksamheten har ökat. Bland annat för att förstärka finansieringen av brottsofferfonden, och därmed även vittnesstödsverksamheten, har inom Justitiedepartementet upprättats en promemoria med förslag till höjning av avgifterna till fonden genom en ändring i lagen (1994:419) om brottsofferfond respektive lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll. Promemorian är för närvarande föremål för remissbehandling. Oavsett de intäktsökningar till fonden som de föreslagna avgiftsökningarna kan komma att leda till, finns skäl att överväga hur finansieringen av vittnesstödsverksamheten i framtiden bör vara organiserad för att garantera långsiktighet och effektivitet.

Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket bör därför få i uppdrag att lämna förslag till en långsiktigt hållbar och likvärdig vittnesstödsverksamhet i hela landet.

I uppdraget ingår att studera hur vittnesstödsverksamheten är organiserad i några jämförbara länder.

På regeringens vägnar

Beatrice Ask

Jenny von Knorring

Kopia till:

Statsrådsberedningen/SAM

Finansdepartementet/BA

Justitiedepartementet/DOM

Justitiedepartementet/PO

Justitiedepartementet/L2

Justitiedepartementet/L4

Justitiedepartementet/Å

Justitiedepartementet/L5

Justitiedepartementet/SI

Socialdepartementet/S/FST

Socialdepartementet/SF

Socialdepartementet/SFÖ

Utbildningsdepartementet/JÄM

Utbildningsdepartementet/UC

Barnombudsmannen

Brottsförebyggande rådet

Brottsofferjouren

Länspolismyndigheterna

Nationella samordnaren mot våld i nära relationer (Ju 2012:05)

Nationellt centrum för kvinnofrid

Rikspolisstyrelsen

Statskontoret

Åklagarmyndigheten

Kartläggning av vittnesstödsverksamheten 2014, till domstolar

* 1. Uppgifter

Uppgiftslämnare
(namn, telefon)

Domstol

Ev. kontaktpersons
kontaktuppgifter
(namn, telefon,
e-post, adress)

* 2. Har domstolen utsett en särskild kontaktperson gentemot vittnesstödsverksamheten?

Ja

Nej

Om nej, ange varför:

* 3. Hur ofta hålls normalt sett brottmålsförhandlingar (ordinarie ting och förtursmål) vid domstolen?

Färre än 1dag/v

1 dag/v

2 dagar/v

3 dagar/v

4 dagar/v

5 dagar/v

* 4. Om domstolen har tingsställe/kansliort, finns behov av vittnesstödsverksamhet där?

- Nej, behov finns ej
- Ja, vittnesstöd skulle behövas på fler orter
- Ja, vittnesstöd finns redan på några orter
- Har ej tingsställe/kanslikort

Om du svarat ja, ange vilken ort det skulle behövas på eller vilka orter det redan finns på.

*** 5. Finns det vittnesstödsrum?**

- Ja
- Nej

*** 6. Vet berörd personal vid domstolen vem som är vittnesstödssamordnare vid den ideella organisation som bedriver vittnesstödsverksamheten?**

- Ja
- Nej

*** 7. Träffar ni representanter för vittnesstödsverksamheten för att utvärdera och utveckla verksamheten?**

- Ja
- Nej

Om ja, Ange hur ofta

*** 8. Hur fungerar samarbetet med vittnesstödsverksamheten? (Kryssa i en siffra 1-5, där 1= Mycket dåligt och 5= Mycket bra**

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

Om ja, Ange hur ofta

*** 9. Vad skulle kunna förbättras i samarbetet med vittnesstödsverksamheten?**

*** 10. Får målsägande och vittnen information om vittnesstöd med kallelsen eller dylikt?**

Ja

Nej

Om nej, ange varför:

*** 11. Hur informerar ni vittnen och målsägande om att vittnesstöd finns?**

Separat informationsblad bifogas med kallelsen

Text inskriven i kallelsen

Stämpel/klisterlapp i kallelsen

Ja, annat sätt, nämligen

*** 12. Vilka uppgifter lämnas till vittnesstödssamordnaren gällande kommande/inställda förhandlingar? (Ange ett eller flera alternativ)**

Tider

Antal vittnen/målsägande

Aktörernas ålder (ungdom)

Inställda förhandlingar

Typ av mål

Målsägandebiträde finns

Annat, nämligen:

*** 13. Hur lämnar ni uppgifter om kommande/inställda förhandlingar till vittnesstödssamordnaren? (Ange ett eller flera alternativ)**

- Via fax
- Via e-post
- Via telefon
- Via post
- Via sms
- Samordnaren hämtar skriftlig information på domstolen
- Samordnaren hämtar själv ur domstolens verksamhetsstöd VERA i allmänhetens dator
- Samordnaren har egen tillgång till VERA (utöver allmänhetens dator)

Annat nämligen:

*** 14. Enligt Brottsoffermyndigheten och Domstolverket är det önskvärt att skriftliga riktlinjer rörande vittnesstödsverksamheten upprättas lokalt mellan domstolarna och vittnesstödsverksamheterna. Finns det lokala riktlinjer vid er domstol?**

- Ja
- Nej

Om nej, ange orsak

*** 15. Har ni fått tillräcklig information om vittnesstödsverksamheten vid er domstol?**

- Ja
- Nej

Om nej, vad saknas?

* 16. Ytterligare synpunkter om vittnesstödsverksamheten som ni vill ta upp?

17. Om ni utgår ifrån hur vittnesstödsverksamheten är organiserad idag, har ni några önskemål på hur verksamheten borde se ut i framtiden?

Kartläggning av vittnesstödsverksamheten 2014, till verksamheter

1. Vittnesstödssamordnarens kontaktuppgifter (De kontaktuppgifter ni vill ska vara tillgängliga i BrOM:s kontaktlista)

Namn:

Organisation:

Domstol/Domstolar

:

Stad/ort:

Postnummer:

E-postadress:

Telefonnummer:

* 2. Antal aktiva vittnesstöd 2014

Män

Kvinnor

* 3. Beskriv hur åldersfördelningen ser ut (Ange antal per åldersgrupp)

18-29 år:

30-44 år:

45-64 år:

65 år eller äldre:

* 4. När genomfördes den senaste grundutbildningen? (t.ex. våren 2014)

* 5. När planerar ni att hålla nästa grundutbildning? (t.ex. hösten 2015)

* 6. Vad skulle ni vilja lära er mer om under en vidareutbildning?

* 7. Vad har ni redan tagit upp på egna vidareutbildningar för vittnesstöden?

* 8. Anordnar ni regelbundna vittnesstödsträffar?

Ja

Nej

Om ja, Ange hur ofta

* 9. Har er vittnesstödsverksamhet annan finansiering, utöver finansiering från brottsofferfonden? (t.ex. bidrag från kommunen eller sponsor)

Ja

Nej

Om ja, varifrån och vilket belopp?

* 10. Till vad används Brottsofferfondens vittnesstödsbidrag? (Ange ett eller flera alternativ)

Ersättning för vittnesstödens utlägg, t.ex. resa, parkering, lunch osv

Kostnader i samband med vittnesstödsträffar

Studiebesök/annan vidareutbildning

Annat, nämligen:

* 11. Får vittnesstöden någon ersättning? (Ange ett eller flera alternativ)

- Ja, arvode
- Ja, resa
- Ja, lunch
- Nej, ingenting alls

Ja, annat, nämligen

* 12. Redovisas vittnesstödsverksamheten särskilt i föreningens årliga ekonomiska redovisning?

- Ja
- Nej

Om nej, ange orsak

* 13. Arbetar samordnaren ideellt, får han/hon arvode, eller är han/hon anställd?

- Ideellt
- Timarvode
- Anställd

Om anställd, ange tjänstgöringsgrad i % för vittnesstödssamordningen

* 14. Hur mycket tid lägger samordnaren i genomsnitt på samordningsuppgifterna varje vecka?

* 15. Hur mycket tid lägger samordnaren i genomsnitt på att vara vittnesstöd varje vecka?

* 16. I vilken utsträckning är vittnesstöden närvarande vid domstolen? (välj ett alternativ)

- I samband med i princip alla brottmål med målsägande och vittnen
- Försöker närvara i samband med alla brottmål med målsägande och vittnen, men lyckas inte alltid uppnå målet
- Önskar närvara i samband med alla brottmål med målsägande och vittnen, men kan endast erbjuda vittnesstöd till dem som bokar i förväg
- Erbjuder enbart vittnesstöd till dem som bokar i förväg

Annat nämligen:

17. Om ni angett att ni inte kan närvara vid alla brottmål, ange orsaken (kryssa för ett eller flera alternativ)

- Får inte tillräckliga uppgifter från domstolen för att samordna verksamheten så att alla brottmål täcks
- Har för få vittnesstöd
- Samordnaren hinner inte med alla samordningsuppgifter

Annat nämligen:

* 18. Händer det att vittnesstöden ger stöd till personer i samband med andra förhandlingar än brottmål, t.ex. vid tvistemål?

- Ja, ofta
- Ja, ibland
- Ja, men sällan
- Nej

Kommentera gärna

*** 19. Vad skulle kunna förbättras inom er vittnesstödsverksamhet?**

20. Finns det något ni skulle vilja ha hjälp med?

- Tips för rekrytering
- Tips på utbildning
- Tips på informationsinsatser

Annat nämligen:

21. Ytterligare synpunkter om verksamheten som ni vill ta upp

*** 22. Vilka uppgifter får ni av tingsrätten gällande kommande/inställda förhandlingar? (Ange ett eller flera alternativ)**

- Tider
- Antal vittnen/målsägande
- Aktörernas ålder (ungdom)
- Inställda förhandlingar
- Typ av mål
- Målsägandebiträde finns

Annat, nämligen:

*** 23. Hur får ni tillgång till uppgifter om kommande/inställda förhandlingar? (Ange ett eller flera alternativ)**

—

- Via fax
- Via e-post
- Via telefon
- Via post
- Via sms
- Hämtar skriftlig information på domstolen
- Hämtar själv ur domstolens verksamhetsstöd VERA i allmänhetens dator
- Samordnaren har egen tillgång till VERA (utöver allmänhetens dator)

Annat nämligen:

* 24. Upplever ni att ni får tillräckliga uppgifter om kallade målsägande och vittnen för att kunna utföra verksamheten? (Kryssa i en siffra 1-5, där 1= inte alls och 5 = Fullständigt)

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

* 25. Får målsägande och vittnen information om vittnesstödsverksamheten i kallelsen eller dylikt?

- Ja
- Nej

Om nej, ange varför:

* 26. Hur fungerar samarbetet med tingsrätten? (Kryssa i en siffra 1-5, där 1= mycket dåligt och 5= mycket bra)

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

27. Vad skulle kunna förbättras i samarbetet med tingsrätten?

* 28. Träffar ni tingsrättens representanter för att utvärdera och utveckla vittnesstödsverksamheten?

Ja

Nej

Om ja, Ange hur ofta

29. Om inte, finns det ett behov av sådana träffar?

Ja

Nej

* 30. Enligt Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket är det önskvärt att skriftliga riktlinjer rörande vittnesstödsverksamheten upprättas lokalt mellan domstolarna och vittnesstödsverksamheten. Finns lokala riktlinjer vid er domstol?

Ja

Nej

Kommentera gärna

31. Ytterligare synpunkter om samarbetet med tingsrätten som ni vill ta upp

32. Om du utgår ifrån hur vittnesstödsverksamheten är organiserad idag, har du några önskemål på hur verksamheten borde se ut i framtiden?

33. Om hovrätten, OBS resterande frågor behöver endast besvaras om ni har vittnesstödsverksamhet vid en hovrätt

hovrättens namn:

34. Vilka uppgifter får ni av hovrätten gällande kommande/inställda förhandlingar? (Ange ett eller flera alternativ)

- Tider
- Antal vittnen/målsägande
- Aktörernas ålder (ungdom)
- Inställda förhandlingar
- Typ av mål
- Målsägandebiträde finns

Annat nämligen:

35. Hur får ni tillgång till uppgifter om kommande/inställda förhandlingar från hovrätten? (Ange ett eller flera alternativ)

- Via fax
- Via e-post
- Via telefon
- Via post
- Via sms
- Hämtar skriftlig information från domstolen
- Hämtar själv ur domstolens verksamhetsstöd VERA i allmänhetens dator
- Samordningen har egen tillgång till VERA (utöver allmänhetens dator)

Annat nämligen:

36. Upplever ni att ni får tillräckliga uppgifter om kallade målsägande och vittnen från hovrätten? (Kryssa i en siffra 1-5, där 1= Inte alls, och 5= Fullständigt)

1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐

37. Får målsägande och vittnen information om vittnesstöd med kallelsen eller dylikt från hovrätten?

Ja

Nej

Om nej, ange varför:

38. Hur fungerar samarbetet med hovrätten? (Kryssa i en siffra 1-5, där 1= Mycket dåligt och 5=Mycket bra)

1

2

3

4

5

39. Vad skulle kunna förbättras i samarbetet med hovrätten?

40. Träffar ni hovrättens representanter för att utvärdera och utveckla vittnesstödsverksamheten?

Ja

Nej

Om ja, Ange hur ofta

41. Om inte finns det behov av sådana träffar?

Ja

Nej

42. Har ni skriftligen upprättat lokala riktlinjer med hovrätten gällande villkoren för vittnesstödsverksamheten?

Ja

Nej

43. Ytterligare synpunkter om samarbetet med hovrättens om ni vill ta upp

Regeringsuppdrag, till ordförande i föreningar som bedriver vittnesstödsverksamhet

* 1. Kontaktuppgifter

Namn:

Ordförande vid
(förening):

E-postadress:

Telefonnummer:

* 2. Har er vittnesstödsverksamhet annan finansiering, utöver finansiering från Brottsofferfonden? (t.ex. bidrag från kommunen eller sponsor)

Ja

Nej

Om ja, varifrån och vilket belopp?

* 3. Redovisas vittnesstödsverksamheten särskilt i föreningens årliga ekonomiska redovisning?

Ja

Nej

Om nej, ange orsak

* 4. Arbetar vittnesstödssamordnaren ideellt, får han/hon arvode, eller är han/hon anställd?

Ideellt

Timarvode

Anställd

Om anställd, ange tjänstgöringsgrad i % för vittnesstödssamordningen

5. Om ni har angett att ni har en anställd vittnesstödssamordnare, upplever ni som ideell förening att det finns några speciella utmaningar att vara arbetsgivare?

*** 6. Har ni behov av fler vittnesstöd?**

Ja

Nej

Vet ej

7. Upplever ni att det finns svårigheter att rekrytera vittnesstöd? Om så är fallet, har ni genomfört några särskilda åtgärder för att komma tillrätta med detta?

8. Hur fungerar samarbetet med domstolen?

9. Vad skulle kunna förbättras i samarbetet med domstolen?

10. Vad skulle kunna förbättras inom er vittnesstödsverksamhet?

11. Om ni utgår ifrån hur vittnesstödsverksamheten är organiserad idag, har ni några önskemål på hur verksamheten borde se ut i framtiden?

UTGIVEN AV

BROTTSOFFERMYNDIGHETEN
Box 470, 901 09 Umeå
registrator@brottsoffermyndigheten.se
www.brottsoffermyndigheten.se
www.rattegangsskolan.se
www.jagvillveta.se

DOMSTOLSVERKET
SVERIGES DOMSTOLAR

DOMSTOLSVERKET
551 81 Jönköping
domstolsverket@dom.se
www.domstol.se

ISBN 978-91-979206-8-1